

carar Ibáñez, Arlandis, Maurín i Nin com a "enginyadors" de les seves decisions, quan, en realitat, foren deu els participants i un onçè, el delegat andalús, les aprovà. - Maurín, un any després de la celebració del Ple, defensava la representativitat de tots els delegats, amb el següent raonament:

"Se ha dicho: ¿a quién representaba Ibáñez? Ibáñez llevó a la reunión del Pleno la credencial que le confirió la Federación Asturiana. - ¿Lo nombró espontáneamente la Federación Asturiana? Indiscutiblemente.

¿A quién representaba Arlandis? La Regional levantina envió dos delegados: Sanchis i Arlandis. Como quiera que al saberse que la reunión se había de celebrar en Barcelona (Sanchis) creyó más acertado no asistir, Arlandis asistió en representación única de Valencia, llevando credencial firmada por la organización única de Valencia. Su nombramiento como delegado para ir a Rusia fué confirmado por la organización levantina en carta dirigida al Comité Nacional.

¿A quién representaba Maurín? Maurín formaba parte del Comité de la Confederación Regional catalana; a ella representaba con Ferrer y Lucas.

¿A quién representaba Nin? ¿Es que el secretario de la CNT no debía asistir al Pleno?"(15).

El Ple designaria per assistir al Congrés de la ISR als quatre esmentats, més Gaston Leval, imposat per la Federació de Grups Anarquistes de Barcelona (16); i, sens dubte, com reconeixeria aquest darrer, el mandat de la delegació era totalment vàlid (17). Els acords que havia de defensar la delegació erent: 1) l'autonomia del moviment sindical; 2) l'acceptació de la dictadura dels sindicats exercida pels sindicats de la CNT; 3) l'acceptació d'un intercanvi de delegats entre la Internacional Comunista i la Internacional Sindical Roja; i 4) sol·licitar que fos Moscou el lloc de residència de la Internacional(18).

Però no passaria molt de temps en què els membres més propiament anarquistes de la CNT invalidessin no només la delegació al Congrés, sinó el propi Ple que els havia designat. Cal tenir en compte que aquest havia actuat d'acord a l'adhesió provisional a la IC, presa pel Congrés de 1919, més, sense haver pogut conèixer l'informe de Pestània, que havia estat detingut en arribar de Moscou a finals de 1920, i restà a la presó fins a principis de 1922. De tota manera, mentre la delegació estava a Moscou, sembla ésser -els testimonis no són gens abundants- hi hagué un altre Ple a Logronyo, en el mes d'agost, que desautoritzà la delegació (19).

Sobre les tasques i les gestions de la delegació en el Congrés constitutiu de la ISR, se n'ha ocupat ja força la historiografia contemporània perquè n'haguem de parlar ací (20). Només farem referència a la posició dels delegats cenetistes enfront a l'àmplia delegació dels dos partits comunistes espanyols, a les conseqüències posteriors dins de la CNT, i a la posició ideològica que el grup "pro-bolxevic" adquirirà abans de pendre una forma organitzativa determinada, en fundar el setmanari La Batalla.

En primer lloc, ja hem vist en el capítol anterior quina era la postura dels comunistes del Partit Comunista Espanyol en relació a la CNT i com consideraven la participació dels cenetistes al Congrés de la IC i el fundacional de la ISR. Per part dels delegats cenetistes -o almenys per alguns d'ells- és possible que la posició majoritària dels ja constituïts comunistes espanyols no caigués massa bé. Deu anys després de la celebració del Congrés, Maurín jutjava així les circumstàncies en que es presentà la delegació cenetista:

"Los delegados de la CNT, al llegar a Moscú

tuvimos que constatar que la CNT había pasado a ser un invitado de segunda fila. La primera plaza la ocupaba un hipotético Partido Comunista Español cuyo líder máximo era Merino Gracia.

Nuestra delegación hizo todos los posibles para evitar una ruptura con el madrugador Partido Comunista Español, más conocido en Moscú que en España. Trató asimismo de hacer comprender a los dirigentes rusos que el porvenir del comunismo en España iba íntimamente ligado con la CNT. Hay que reconocer que Lenin y Trotsky con los que cambiamos impresiones, comprenderían perfectamente que, en efecto, era así. Pero ni Lenin ni Trotsky se ocupaban de España, que quedaba abandonada como una provincia lejana destinada a que hicieran el ensayo sobre ella revolucionarios e internacionalistas más o menos inéditos e inteligentes" (21).

Aquesta interpretació de Maurín es produïria, però, com hem dit, molts anys després de celebrat el Congrés. Cal, per tant, tenir en compte la posició que en 1932 ocupava Maurín, d'oberta discrepància en relació al Partit Comunista i a la III Internacional. Malgrat tot, l'acusació que fa als revolucionaris internacionalistes per haver considerat més important el moviment socialista que el sindicalista, a l'hora de crear la secció espanyola de la III Internacional, és un punt de referència històric no gens menyspreable per valorar les futures discrepàncies. Veïem el que deia Maurín, també en 1932, de l'actuació dels primers delegats de la Internacional Comunista i dels també primers dirigents del comunisme hispànic:

"Pero la III Internacional, mal orientada, cometió una grave falta cuyas consecuencias se han pagado más tarde. Envió, en 1920, como delegado a España a Borodin quien en vez de ir directamente a los sindicalistas de Barcelona, que eran la única fuerza revolucionaria sólida y los únicos que habían testimoniado firmemente su compenetración con la Revolución rusa, se dirigió a Madrid para crear allí dentro de la socialdemocracia un grupo de comunizantes.

El error de Borodin, se explica, sin que pueda justificarse, como es natural. Partiendo

de las ideas generales de que el movimiento comunista se formaba en todos los países con el ala izquierda de la socialdemocracia y de que el anarco-sindicalismo carecía de importancia, trasladó a España el mismo punto de vista. Y se daba la particularidad de que aquí, precisamente, todo ocurría de otro modo. La socialdemocracia era profundamente reformista porque tenía poca base proletaria, y el sindicalismo, en cambio, era una gran fuerza, la única, en realidad que podía constituir el núcleo vital de un fuerte movimiento comunista. Borodín dejó de lado a los sindicalistas de Barcelona, y en Madrid se puso en contacto con el grupo de "Nuestra Bandera" que dirigía García Cortés y con el núcleo de jóvenes socialistas que acudillaba Merino Gracia.

(...) Borodín no sólo no conocía el movimiento obrero español, sino que incluso ignoraba la lengua castellana. En estas condiciones, su labor inicial fué desastrosa.

La escasa vitalidad que ha tenido el movimiento comunista en nuestro país se debe, pues, entre otras razones a esa falta de la III Internacional. Una equivocación cometida en los comienzos de un movimiento puede ser la causa de su crecimiento deficiente y de su fracaso inicial.

Históricamente, Borodín debió haber dirigido su atención más que hacia la socialdemocracia, hacia el sindicalismo. Las cosas hubieran seguido otro rumbo.

Pero no fué así. El grupo comunista oficial que se formó en Madrid -Merino Gracia, Pumarega, Andrade- sedució, desde el semanario El Comunista, 1920, a una campaña encarnizada contra los sindicalistas. Esto creaba una ruptura fatal. El sindicalismo, al ver que los representantes oficiales de la III Internacional atacaban con furia, fué, como es lógico, tomando una posición de desconfianza" (22).

Es, com hem dit, un judici i una interpretació molt a posteriori. Però serviria a Maurín per a justificar les seves diferències de 1932 i la posició que prendria la CNT, després del retorn de la II delegació cenetista a Moscou.

Acabat el Congrés, només tornaren a Espanya Ibáñez i Maurín i ambdós foren detinguts poc temps després. Ibáñez desseguida d'arribar i Maurín en febrer de 1922. Arlandis, leval i Nin foren detinguts a Alemanya, i si bé els dos primers quedaren desseguida en llibertat—però no tornaren—, Nin — que havia estat denunciat per un sindicalista espanyol anomenat Duran, resident a Berlín— i de qui el govern espanyol reclamava l'extradició, en implicar-lo en l'assassinat de Dato, romangué a la presó des del 28 d'octubre de 1921 fins al 7 de gener de 1922, data en que retornà a la URSS (23).

Havia començat ja la campanya dels elements anarquistes contra la II delegació a Moscou i ja s'havia celebrat un fantasmagòric Ple a Logronyo, la única notícia coetània del qual la ofereix Buenacasa (24). Era tan intensa la campanya a principis de 1922, que el propi Comitè Nacional de la CNT es va veure obligat a publicar un manifest en el que demanava calma als seus afiliats i feia una reafirmació — dels seus principis llibertaris, tot constatant que la CNT es mantindria afiliada a la ISR fins que en una propera Conferència es decidís definitivament la qüestió (25). Lucha Social, que publicaven a Lleida Maurín, Victor Colomé i Pere Bonet (26), era l'únic setmanari a Catalunya que intentava defensar dins les files de la CNT el manteniment de l'adhesió a la Internacional Comunista (27). Al País Valencià, Hilari Arlandis editava Acción Sindicalista amb el mateix objectiu (28).

No passaria, però, molt de temps en què la CNT definitivament decidís l'afer de les Internacionals. Efectivament, els dies 11, 12, 13 i 14 de juny de 1922 es celebrava a Saragossa una Conferència Nacional, en la que el primer punt de l'ordre del dia seria la qüestió de la Internacional —

Sindical Roja. En la Conferència només hi assistirien, com a delegats de la CNT a Moscou, Angel Pestaña, de la primera delegació, i Hilari Arlandis, de la segona. Gaston Leval hi enviaria el seu informe, però no hi seria present (29), mentres que Nin s'havia quedat a Moscou, i Maurin i Ibáñez possiblement encara seguien a la presó (30).

Després que Angel Pestaña presentés el seu informe condemnatori contra la URSS, que havia redactat durant la seva estada a la presó (31), i Arlandis intentés convèncer a la Conferència sobre la necessitat de romandre adherits a la ISR, aquella es pronuncià a favor de la proposició de Pestaña que acordava la separació de la ISR, i donava el termini d'un mes perquè els sindicats poguessin resoldre la qüestió a través d'un referendum. Votaren en contra la proposició les representacions de Lleida, la Federació Regional d'Astúries, i les locals de Gijón i La Felguera (32).

La Conferència designà també dos delegats per anar a la Conferència sindicalista que s'havia de celebrar a Berlin. Els dos designats, Galo Díez i Avelino González, havien de defensar el criteri de la separació de Moscou (33).

La postura que demostraren la majoria de les delegacions de la CNT reunides a Saragossa no fou obstacle perquè el grup sindicalista de Lleida proseguís la seva tasca de propaganda en favor de la revolució russa. Comentant els acords presos a la Conferència es queixava ja de la precipitació en què s'havia anat, sense esperar a conèixer l'informe complet de la II delegació que va anar a Rússia, i es queixava també de què aquesta precipitació podria tenir funestes conseqüències en quant tendria a "resquebrajar la unidad de acción de los trabajadores frente al capitalismo" (34). Un comentari d'Arlandis sobre la Conferèn

cia deplorava el caràcter sectari que semblava prendre la CNT (35).

La tenacitat, confiança i penetració que el grup de Lucha Social havia assolit a Lleida ben aviat obtindrien els seus fruits. El dia 30 de juny la Federació lleidatana de la CNT reuniria els diversos sindicats del ram i aprovaria per unanimitat una resolució condemnatòria pels acords de la Conferència de Saragossa i es demostraria totalment partidària al reingrés de la CNT dins la Internacional Sindical Roja :

"Que habiéndose repartido solamente una parte ínfima del informe completo de la delegación que fué al Congreso constitutivo de la ISR, y aún no con el tiempo suficiente para que los Sindicatos pudieran estudiarlo y formarse un criterio justo y razonable, creemos impropcedente la decisión adoptada de separarse en principio de la ISR, teniendo de celebrarse un Congreso nacional que, con más conocimiento de causa, pueda resolver esta cuestión y al que puedan concurrir los verdaderos representantes de los organismos proletarios, con mandato expreso de sus respectivas generales.

Considerando que la ISR la componen organismos sindicales revolucionarios, entendemos que se deben dirigir nuestros esfuerzos a subsanar los defectos que dicho organismo internacional tenga, al efecto de disponer de una Internacional verdaderamente sindical y revolucionaria.

Entendiendo que la separación de la ISR nos obliga a la constitución de una nueva Internacional y, por lo tanto, a una nueva división del proletariado, consideramos que es de alta conveniencia el que se busque una plataforma que garantice la autonomía del movimiento sindical, a fin de que sea posible reunir en el seno de la misma a todos los sindicatos revolucionarios del mundo.

Siendo de imprescindible necesidad la unión de todo el proletariado para hacer frente a la actual ofensiva burguesa es nuestro parecer de que la Confederación Nacional del Trabajo inicie una activa propaganda para la formación del frente único proletario" (36).

Pocs dies després, l'Assemblea general del Sindicat del ram de les Arts Gràfiques de Lleida es manifestaria en el mateix sentit (37), i a finals de juliol reafirmarien la seva adhesió a la ISR, el Sindicat de Treballadors de Falset i les organitzacions cenetistes de Juncada, Borjes Blanques, Torregrossa i Arbeca (38). En el mateix mes de juliol els sindicalistes lleidatans fixaven la seva postura dins de la CNT i concretaven la seva concepció del sindicat anarcosindicalista en els següents punts :

1º. La CNT debe ser no un partido anarquista como se intenta, sino un organismo de clase del que puedan pasar a formar parte todos los trabajadores de espíritu revolucionario sea cual fuere su matiz político.

2º. La CNT debe huir de "posibilismos libertarios", para entrar nuevamente por el camino de una seria actuación revolucionaria dentro de la lucha de clases, que no debe ser abandonada por ningún posibilismo.

3º. Frente a la concentración capitalista que hace esfuerzos enormes para arrebatar la jornada de ocho horas y disminuir el salario, formación de un bloque único proletario.

4º. Tender a la fusión de todo el proletariado español en un solo organismo revolucionario.

5º. Adhesión a la Internacional Sindical Roja, como acaban de hacer los sindicalistas franceses.

6º. Defensa de la Revolución rusa por la "coalición del capitalismo internacional" (39).

Al cap de pocs mesos -concretament en el mes de desembre- aquesta concepció dels sindicalistes pro-bolxevics prendria una forma organitzativa. Abans, però, caldria veure quins són els pressupostos ideològics i estratègics que durant tot 1922 exposaren a través del seu òrgan In-

cha Social, i que fonamentaran originàriament la seva posterior plataforma organitzativa.

Ja hem dit que el "pro-bolxevisme" del grup s'expli-
ca més des d'un punt de mira pràctic que teòric, i que fins
un temps més tard no s'organitzarà dins el Partit Comunis-
ta. En aquest moment encara, i almenys durant dos anys
llargs, la seva posició ideològica serà estrictament sin-
dicalista. Un testimoni d'excepció que conegué a Moscou la
II delegació cenetista -Victor Serge- afirmaria anys més
tard que almenys al que respectava a Nin i segons les se-
ves pròpies declaracions, es considerava "rigurosament sin-
dicalista" (40).

A principis de 1922 Joaquim Maurin publicaria també
el seu fulletó El sindicalismo revolucionario a la luz de
la Revolución rusa, en el que explicitaria la seva concep-
ció sindicalista, analitzada sota l'experiència de la re-
volució russa (41).

El primer punt a destacar en la posició dels cenetis-
tes catalans és la prioritat que donen als sindicats com
a instruments de lluita i com a futures cèl.lules d'orga-
nització social, tot delimitant-se teòricament en relació
a anarquistes i comunistes (a qui anomenen "neo-marxistes"):

"Pero el sindicalismo tiene dos fases: la
militante y la constructiva. A la vez que es ins-
trumento de lucha contra el capitalismo y su Es-
tado, es célula también de la estructura de la
sociedad comunista de mañana.

El sindicalismo revolucionario se aparta
por igual de la concepción de los neo-marxis-
tas que pretenden organizar la vida social so-
bre el aparato de un Estado como de las elucu-
braciones que presentan la comuna libre como su
prema aspiración. El sindicalismo revoluciona-
rio ofrece el aparato sindical, la organización
de los productores, como base sobre la que debe
asentarse la sociedad comunista.

Su concepto de violencia colectiva, ejercida en la época actual, le lleva por derivación - lógicamente a la aceptación de la dictadura del proletariado ejercida por medio de sus propias organizaciones, al día siguiente de la Revolución" (42).

Es obvia la influencia de las concepciones sorelianas sobre la configuración teórica del sindicalismo revolucionario. Sorel esdeuó, a través de Lucha Social, el teòric més citat, i d'ell agafen també el concepte de violència col·lectiva com a motor i principi de la lluita de classes:

"El principio de la violencia, tan magistralmente expuesto por Sorel, es una deducción lógica del reconocimiento de la lucha de clases.

Las fases son evidentes; la historia de la humanidad es la historia de la lucha de clases; lucha de esclavos contra señores, de plebeyos - contra patricios, de siervos contra señores feudales, de obreros contra capitalistas. La aceptación de esta interpretación de la historia trae como consecuencia inmediata el sentimiento de la necesidad de la lucha implacable.

La lucha es violencia organizada. El principio de la violencia triunfa, por tanto.

Por derivación natural, de la doctrina de la violencia de clase surge la idea de la acción directa y la imposibilidad de la paz entre la clase dominante y la desposeída.

Los dos caminos en la lucha social son estos: democracia o dictadura de clase, es decir, violencia organizada. El primero aboca a la paz social, a la colaboración de clases, al reformismo, a la perpetuación del capitalismo. El segundo conduce al endurecimiento de la clase obrera, a su transformación en ejército militante en las batallas sociales, a una voluntad de lucha jamás soñada.

He aquí porque el principio de la violencia de clase no puede ser abandonado ni por un instante. Apartándose de él se caería en la mayor de las equivocaciones" (43).

Es evident, també, en aquest punt, la penetració -- d'aspectes molt característics del marxisme, que en aquesta fase de desenvolupament del grup prenen encara, només, una formulació eminentment teoricista. La negació que fan de la necessitat d'un partit polític obrer, i la mitificació del sindicat com a òrgan autosuficient de lluita i de planificació social futura, els situen en una posició totalment crítica enfront a les organitzacions marxistes -- (44). I això demostra també la lenta evolució dels sindicalistes catalans cap a postures més estrictament comunistes (45). Alhora que els enfronta amb els anarquistes espanyols, en voler configurar la CNT amb les proposicions del sindicalisme revolucionari que profesen (46).

LA CREACIO DELS COMITES SINDICALISTES REVOLUCIONARIS I LA CONSTITUCIO DEL GRUP DE "LA BATALLA". RELACIONS AMB ELS - COMUNISTES ESPANYOLS FINS A LA DICTADURA

1922 havia estat, com hem vist, l'any de la presa de posició col·lectiva dels nuclis cenetistes espanyols partidaris de la revolució russa, davant de la Internacional Comunista i de la Internacional Sindical Roja. L'any del seu trencament --encara que oficiós-- amb les directrius anarquistes o fortament anarquitzants de la CNT, que comportà, conseqüentment, un nou plantejament tàctic del grup "pro-bolxevic" per la seva actuació dins la central anarco-sindicalista i una postura teòrica i estratègica definitiva, que informaria ideològicament el seu marc d'actuació.

A finals de 1922, el grup es troba ja en condicions per abordar la seva estructuració orgànica dins la CNT, i a tal efecte és convocada una Conferència a Bilbao, pel dia 24 de desembre de 1922, d'on sorgirien els Comitès Sindicalistes Revolucionaris, com a òrgans específics, portantveus de la III Internacional dins la CNT (47).

Els nuclis més importants que assistiren a la Conferència procedien del País Basc -sobretot de Biscaia-, del País Valencià i d'Astúries. Catalunya hi era representada per Lleida, i Castella pràcticament per Burgos. Presentaren la seva adhesió a la Conferència el Grup Sindical de la Societat de paletes de Madrid, i els grups sindicals de les Illes Balears (48). Hi mancava representació d'Andalusia, Galícia, Extremadura i Aragó.

D^e la Conferència sindicalista sorgiren una declaració de principis i uns acords. La declaració de principis concretava la visió dels Comitès Sindicalistes Revolucionaris sobre la CNT i la seva tasca en relació al moviment obrer espanyol i internacional:

1°. La CNT no debe ser una agrupación sectaria, como se pretende, sino un fuerte organismo de clase del que puedan pasar a formar parte todos los trabajadores de espíritu revolucionario, sea cual fuese su matiz ideológico.

2°. La CNT debe huir de verbalismos evolucionistas y entrar de nuevo en una seria actuación revolucionaria dentro de la lucha de clases, oponiendo la doctrina de la violencia colectiva a todos los "posibilismos" y "fórmulas culturales".

3°. Frente a la concentración capitalista que hace esfuerzos enormes para arrebatar la jornada de ocho horas y disminuir el salario, formación de un frente único proletario.

4°. Tender a la fusión de toda la clase obrera española en un solo organismo revolucionario.

5°. Adhesión a la Internacional Sindical Roja y defensa de la Revolución rusa amenazada por la coalición del capitalismo internacional" (49).

Declaració molt semblant a la que en el mes de juliol havia publicat Lucha Social.

Entre els acords, a més de decidir la constitució d'un Comitè Nacional dels CSR que estés format per un delegat de cada Federació Regional, i de nomenar perquè constituïssin un Buró Executiu, que residiria a Astúries,

a Jesús Ibáñez i a Maximino Sánchez, la Conferència designà el nou setmanari La Batalla com a òrgan dels Comitès Sindicalistes Revolucionaris (50).

El setmanari La Batalla havia sorgit ja, pocs dies abans de la Conferència de Bilbao, de la fusió del lleidatà Lucha Social i del periòdic valencià Acción Sindicalista que editava Arlandis. El primer número sortiria el 21 de desembre de 1922 (51); i tindrà la redacció i administració a Barcelona. Aquest fet condicionaria l'actuació i l'aïllament en què durant alguns temps es mouria el setmanari i els seus creadors. Com informa el propi Maurin, ells escrivia el periòdic, Bonet el composeva, i Foix -que no tardaria a ésser assassinat pel terrorisme blanc (abril de 1923)- l'administrava (52). Dels 3.000 exemplars que s'editaven, a Barcelona se'n venien molt pocs, a Lleida se n'enviaven uns 300, un centenar a Tarragona i la resta sortien fóra de Catalunya (53).

Des de finals de desembre de 1922 fins a la implantació de la Dictadura, es produeix un canvi qualitatiu molt important entre els sindicalistes de La Batalla, canvi produït molt possiblement per la nova estructura orgànica que havien adquirit. Per una banda, ideològicament, aniran matitzant la seva posició sobre el sindicalisme revolucionari, que en aquests moments, el propi Maurin definirà com "una armonización del marxismo y del anarquismo. Recoge todo lo que en Marx hay de formidable, asimilándose del anarquismo las ideas de federalismo de Proudhon y la crítica del Estado, y aumenta sus doctrinas con el caudal de experiencias que ~~la~~ proporciona la lucha de todos los días" (54). I poc temps després arribaran a afirmar que "la doctrina de la violencia del sindicalismo ha sido la de la dictadura del proletariado del bolchevismo" (55).

A nivell sindical, i a desgrat que "las perspectivas no eran muy halagüeñas" (56), aviat començarien a tenir incidència entre el proletariat català: captarien a alguns dirigents cenetistes com Daniel Rebull (David Rey), i cap a mitjans de 1923, les directrius dels Sindicats Metal·lúrgic, del Transport i Tèxtil de Barcelona iniciaren una evolució cap a les posicions sostingudes des de La Batalla (57). Un altre vessant de la tasca sindical del grup és la lluita que porta a terme contra el terrorisme, fàcilment identificable amb la pràctica anarquista, que, desde feia uns anys i de forma agreujada en els darrers temps, era la manifestació formalment més evident que prenia la lluita de classes a Catalunya. A finals d'abril de 1923, un Comitè d'Actuació Civil -possiblement creat per aquest grup sindicalista- menaria una campanya contra el terrorisme, i en un miting celebrat al Teatre Nou, el dia 29 d'abril, Maurin hi intervindria, entre altres oradors (58). El número de La Batalla que informava d'aquest acte, dedicava també el seu editorial a combatre el terrorisme, al·legant que aquest només era convenient per la burgesia, perquè "mientras la clase obrera está preocupada por la cura de esta enfermedad, deja de lado una infinidad de cuestiones que si el proletariado se interesase por ellas se agravaría la situación actual del capitalismo" (59). Encara uns dies després Hilari Arlandis hi dedicaria un article, en el que, tot fent un repàs històric sobre el terrorisme, en demostrava el seu fracàs (60).

L'estructuració orgànica dels Comitès Sindicalistes Revolucionaris que, aglutinava a grups sindicalistes de tota la Península, obligava als catalans a perdre el seu localisme que inicialment havia configurat, en part, el setmanari Lucha Social. Això explica la proliferació de notícies sobre els moviments sindicals de Biscaia, Astúries i el País Valencià, signades per Martín Zalacain,

Lázaro García o Jesús Rodríguez, o simplement anònimes (61); i permet enfocar la perspectiva de les relacions que en aquest moment es comencen a iniciar de forma organitzativa entre els Comitès Sindicalistes Revolucionaris i el Partit Comunista d'Espanya.

Si bé és difícil de precisar el nivell de profunditat que assoleixen, en aquesta fase, les relacions entre ambdós organismes, cau fóra de tot dubte que s'inicia ja un apropament important. En primer lloc, trobem les primeres col.laboracions a La Batalla de Juan Andrade (62), i del propi Andreu Nin, que a Moscou ocupava el càrrec de secretari adjunt de la Internacional Sindical Roja i havia assimilat ja plenament les posicions comunistes (63).

Es molt possible que a nivell sindical i tenint en compte les zones d'influència geogràfica que posseïen tant el Partit Comunista com els CSR -coincidents en el que respecte a Astúries i Biscaia- la col.laboració fos molt més estreta.

El canvi qualitatiu en la ideologia del grup, que començava a acceptar, com hem vist, molts dels pressupostos comunistes; i possiblement la influència dels sindicalistes catalans al II Congrés de la ISR i al IV de la Internacional Comunista que s'havien celebrat a Moscou en novembre de 1922 (64), menaren a una participació del grup de Maurin al II Congrés del Partit Comunista d'Espanya, de juliol de 1923. Participació, però, que segurament no es produí d'una manera física -car Maurin encara no era membre del partit-, sino únicament a nivell d'incidència política. L'únic testimoni que posem sobre aquest punt -el d'Humbert-Droz, és molt significatiu (65).

Ja s'ha parlat en el capítol anterior del Congrés i de les diverses concepcions sindicals que es manifestaren -diverses fins i tot dins de la CNT-. Un dels punts que va portar més discussions fou el relatiu a la qüestió e-

lectoral, en la que el Comitè Executiu de la Internacional Comunista va suggerir, a través d'una carta enviada al Partit, l'adopció de la postura tàctica que preconitzava Maurin (66). Es tractava de presentar una llista electoral comuna amb els partits republicans (Humbert-Droz) els anomena "bourgeois francs-maçons de gauche"). A aquesta tàctica, sustentada per Maurin, i inspirada molt possiblement per Salvador Seguí, se li oposà la d'un altre cenetista, Hilari Arlandis, que preconitzava l'abstenció electoral (67).

El fet més important a destacar és la reacció que va despertar la carta de l'Executiu de la IC en el Congrés. Sembla que va ésser criticada tant pel Comitè Central del Partit Comunista D'Espanya, com per la oposició antiparlamentària, i que sobretot va despertar molt de recel el que l'Executiu de la Internacional, sense consultar el Partit, volés imposar una tàctica preconitzada per membres que no hi pertanyien (68).

Independentment al fet de què Maurin assistís físicament o no al Congrés comunista, cal valorar ja aquest incident com a precedent important a les dissensions que no tardarien a sorgir en el Partit Comunista. El grup de La Batalla encara tardaria un temps a organitzar-se dins el Partit (69), però pocs mesos després de què hi hagués ingressat oficialment, ja en plena dictadura, tornaria a protagonitzar una crisi de conseqüències molt més grans. Es possible que aquesta intromissió de Maurin dins el Partit Comunista, feta "avant la lettre", creés una sèrie de prevencions que hipotecarien la posterior acutació i incidència de Maurin i el seu grup sindicalista dins el comunisme hispànic.

NOTES

- (1) Albert Pérez Baró, que era secretari de les Joventuts Socialistes de Barcelona en el moment de l'escissió comunista, i que amb l'escissió passà a constituir la primera — Agrupació Comunista de Barcelona, en parla a la seva obra: Els "feliços" anys vint. Membres d'un militant obrer — 1918-1926, p. 45-51.
- (2) Veure DIAZ DEL MORAL : Historia de las agitaciones campesinas andaluzas, p. 174; i BUENACASA : El movimiento obrero español 1886-1926 (Historia y crítica). Figuras ejemplares que conocí, p. 63-64.
- (3) TERRES : Repercussions de la revolució d'octubre a Catalunya, "Serra d'Or" (Barcelona, desembre de 1967), i la tesi de Llicenciatura de MARTINEZ FRALLE : La Revolución Rusa vista por "Solidaridad Obrera" durante 1917, Barcelona, 1972 (inèdita).
- (4) CONFEDERACION NACIONAL DEL TRABAJO : Memoria del Congreso celebrado en el Teatro de la Comedia de Madrid, los días 10 al 18 de diciembre de 1919, p. 373.
- (5) Veure la nostra tesi de Llicenciatura : Andreu Nin. Su evolución política (1911-1937), p. 80-81 i 87.
- (6) TUÑÓN DE LARA : El movimiento obrero en la historia de España, p. 622.
- (7) HUMBERT-DROZ : Mémoires de... De Lénine à Staline, p. 189 i 191.

- (8) CONFEDERACION NACIONAL DEL TRABAJO : Memoria del Congreso celebrado e-n... p. 373-374.
- (9) No podem estar d'acord amb Xavier Paniagua quan afirma - que la CNT s'adherí a la III Internacional "gràcies als - esforços de Nin, Maurin i Buenacasa, entre d'altres", a - La visió de Gaston Leval de la Rússia soviètica el 1921, "Recerques" (Barcelona, 1974), p. 200. Sobre el Congrés del Teatre de la Comèdia es pot consultar, apart de la Memoria citada, les obres de BUENACASA : El movimiento obrero español 1886-1926, p. 75-92; PEIRATS : La CNT en la revolución española, I, p. 27-29 i CRUELLES : Salvador Seguí, el Noi del Sucre, p. 127-135.
- (10) La millor obra historiogràfica actual sobre aquesta etapa segueix essent la de BALCELLS : El sindicalisme a Barcelona (1916-1923). També tracten aquest període les obres esmentades de Peirats, Buenacasa i Cruells així com la de GOMEZ CASAS : Historia del anarcosindicalismo español.
- (11) BUENACASA : El movimiento obrero... p. 94, i GOMEZ CASAS : Historia del anarcosindicalismo... p. 138.
- (12) La resta del Comitè Regional del Treball de Catalunya estava format per Joaquim Ferrer (Barcelona), Felipe Alaiz (Tarragona), Francesc Igleas (Girona) i Ramon Archs (que actuava d'enllaç amb el Comitè Nacional).
- (13) Aquesta relació de participants al Ple d'abril de 1921 - és, fins ara, la més completa i detallada que hem trobat. Procedeix de la introducció que fa Joaquim Maurin al Informe de la Delegación de la CNT que assistí al Congreso

- constitutivo de la I.S.R., celebrado en Moscú los días 3-17 de julio de 1921, publicat per "Lucha Social" (Lleida), nº 112, 27 de maig de 1922.
- (14) PANIAGUA : La visió de Gaston Leval..., p. 203.
- (15) "Lucha Social" (Lleida), nº 112, 27 de maig de 1922. A la introducció al Informe de la Delegación de la CNT...
- (16) PEIRATS : Los anarquistas en la crisis española, p. 33, i NIN : Las Organizaciones Obreras Internacionales, p. 79.
- (17) GASTON LEVAL : Circuit dans un destin. Citat per PANIAGUA : La visió de Gaston Leval..., p. 205.
- (18) "Lucha Social", nº 112, 27 de maig de 1922.
- (19) BUENACASA : EL movimiento obrero..., p. 105
- (20) PANIAGUA : La visió de Gaston Leval..., p. 206-210 i l'Apèndix on publica fragments d'obres de Gaston Leval, p. 211-224. BONAMUSA : El Bloc Obrer i Camperol : Els primers anys (1930-1932), p. 10-11. MAURIN : Revolución y contra-revolución en España, en el Apéndice. Sobre el comunismo en España, p. 254-264. PAGES : Andreu Nin. Su evolución..., p. 89-93. Una de les fonts sobre les tasques de la delegació espanyola al Congrés -fins ara no utilitzada per la historiografia- és el Informe de la Delegación de la CNT que assistí al Congreso constitutivo de la I.S.R., celebrado en Moscú los días 3-17 de julio de 1921, que transcrivim en APENDIX 2.
- (21) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino. Origen. Actividad. Perspectivas, p. 7-8.

(22) Ibid., p. 4-6.

(23) "Lucha Social", nº 102, 18 de març de 1922. Sobre Nin, a qui en Espanya s'acusava d'haver delatat a Nicolau a la policia alemanya com a assassí de Dato -el govern alemany en aquest cas concedí l'extradició- "Lucha Social" d'aquesta data deia :

"Luego fueron detenidos también en Alemania Arlandis y Leval y en España, Ibañez. Arlandis y Leval fueron puestos en libertad al cabo de poco tiempo, pues el gobierno español no pedía su extradición. En cambio se pidió la de Nin y la del matrimonio Noble. El gobierno alemán se negó a parlamentar de la extradición de Nin, desde el momento que no podía tener justificación alguna. Nin estuvo detenido ^{desde} el 28 de octubre hasta el 7 de enero. Denegada finalmente la extradición de él fué expulsado fulminantemente de Alemania, dándosele un plazo de veinticuatro horas para salir del Imperio acompañado continuamente por dos policías y negándose todas las naciones a recibirle como refugiado político, no le cupo más remedio que regresar a Rusia, embarcándose en Stettin al día siguiente de su excarcelación.

(...) Nin que por temperamento revolucionario ha abandonado la prensa burguesa que pagaba bien su valer, para lanzarse a una lucha tremenda; que por amor a la causa revolucionaria, viéndose perseguido por dos partes, amenazado constantemente por la "pistola" de Los asesinos ha tenido que abandonar a sus pequeñitos a la caridad de sus parientes, que ve a su familia encarcelada en España como rehenes por no haber podido traer a él aquí, merece todo nuestro aprecio y en esta hora de calumnias y miserias el testimonio ferviente de la que, sabemos de él, de su pureza, de su voluntad y de su amor por la Revolución".

Aquest mateix setminari s'ocuparia en ocasions posteriors d'aquest afer i publicaria una carta de Nin, datada a Moscou el 24 de març de 1922 ("Lucha Social", nº 106, 15 d'abril de 1922) i una nota del Comitè Nacional de la CNT,

en la que desmentía que Nin hagués deletat a Nicolau ("Lucha Social", nº 106, 29 d'abril de 1922).

(24) Veure la nota 19.

(25) El manifest es pot consultar a "Lucha Social", nº 102, - 18 de març de 1922. En ell el Comitè Nacional de la CNT, després de parlar de diversos aspectes teòrics sobre l'adhesió a les Internacionals, deia :

"El Comitè Confederal, camaradas adherentes y simpatizantes, observa las campañas de reproche y de censura levantadas en su contra. Nosotros no diremos que esas campañas no son razonables, pero sí declaramos que en el fondo son injustas. Son razonables, porque en la cuestión de la Internacional Roja de Moscú el Comité Confederal sigue una conducta superficialmente llena de ambigüedades y de peligros para la pureza de los principios que informan a la CNT; más son injustas, porque una causa sagrada de un fondo altamente humano, impide que el Comité proceda de otra forma. Entiéndase bien : En el fondo de la conducta del Comité hay una causa sagrada, altamente humana, que exige sacrificios para ganarla, y que estamos próximos a ganar. - Que nadie pida más explicaciones por ahora.

Sin embargo, para acallar ciertas campañas queremos ser más explícitos. Hemos convenido en el último pleno que la CNT, a pesar de los compromisos contraídos por los delegados españoles en los dos Congresos de la ISR, proseguirá adherida a ésta con carácter provisional y con arreglo al acuerdo del Congreso del Teatro de la Comedia. Esa situación provisional no prejuzga nada y a nada nos obliga, y en cambio tal vez puedan estar presentes en el Pleno en que se trate definitivamente la cuestión los delegados que fueron a Moscú, lo que nos permitirá resolver con la máxima consciencia, aparte de que ese aplazamiento, sobre todo, nos concede un margen de tiempo que nos es absolutamente indispensable para aquella causa que ya hemos insinuado".

La confesió de fe anarquista no podia ésser més concluent :

"Nosotros esencialmente anarquistas no admitimos otras orientaciones e ingerencias en nuestra misión que aquellas que vengan de los mismos anarquistas.

Nosotros rechazamos toda modalidad de lucha que no sea la de acción directa y que no persiga como fin la implantación del comunismo libertario.

Nosotros somos y seremos siempre enemigos irreconciliables de todas las dictaduras sea cual fuere la etiqueta que se les ponga.

Nosotros hacemos profesión de federalismo, reconocemos la libertad que va del individuo a la colectividad y de ahí nuestro propósito de difundir e inculcar los principios federalistas especialmente libertarios por profundas desviaciones mucho tiempo ha ausentes de las organizaciones sindicalistas revolucionarias.

Nosotros en fin somos y seremos siempre enemigos del estado, de todas las formas de estado y de sus instituciones.

Y nuestros principios son los de la C.N. del T.

Ahora después de esta declaración que cada cual acepte la responsabilidad de sus actos y de sus impaciencias".

(26) Segons MAURIN : El Blocue Obrero y Campesino, p. 9

(27) En un article signat per Maurice LEROUD des de la presó de Barcelona (març de 1922), es criticava la campanya d'anarquistes i àcrates contra la revolució massa i acabava significativament :

"Lo que se debe hacer es colocarse en un plano más sincero y revolucionario; cuidarse de provocar la revolución en España sin miedo a las consecuencias; propagar nuestros ideales, interpretarlos bien; darlos a conocer; fomentar la enseñanza, la escuela; organizar la campaña antireligiosa, anticlerical; divulgar las teorías científicas, elevar el nivel de la cultura social. Es la labor que se impone y no esa propaganda estéril, contraproducente y de personalismos. ¡Ahí está la labor a realizar!

El mal esté en que ni para eso servimos,
es decir, sirven".

"Lucha Social", nº 106, 15 d'abril de 1922. Actitudes equívocas.

- (28) BONAMUSA : El Bloc Obrer i Camperol, p. 12
- (29) PANIAGUA : La visió de Gaston Leval..., p. 208. També recull la informació de què el Informe de Gaston Leval seria publicat a "Solidaridad Obrera" de València.
- (30) Per la informació sobre la Conferència de Saragossa seguim sobretot l'extracte dels acords presos que publica "Lucha Social", nº 114, 24 de juny de 1922, i BUENACASA § El movimiento obrero..., p. 106-112.
- (31) PESTAÑA : Informe de mi estancia en la URSS (Documento para la historia obrera) i Consideraciones y juicios acerca de la Tercera Internacional (Segunda parte de la Memoria presentada al Comité de la Confederación Nacional del Trabajo).
- (32) La Conferencia sindicalista de Zaragoza, "Lucha Social", nº 114, 24 de juny de 1922.
- (33) Ibid. Ibid. i BUENACASA : El movimiento obrero..., p. 111.
- (34) La Conferencia sindicalista de Zaragoza, "Lucha Social", nº 114, 24 de juny de 1922.
- (35) Ibid. Ibid.
- (36) La organización obrera de Lérida por la Internacional Sindical Roja, "Lucha Social", nº 116, 15 de juliol de 1922.

- (37) Asamblea del ramo de Artes Gráficas, Ibid. Ibid.
- (38) La Conferencia de Zaragoza. La cuestión de la ISR, "Lucha Social", nº 117, 22 de juliol de 1922.
- (39) Orientación del sindicalismo español. Nuestro criterio, Ibid. Ibid.
- (40) Victor SERGE : Adiós a Andrés Nin, "La Batalla" (edició clandestina), nº 8, 11 de setembre de 1937.
- (41) Durant 1922 "Lucha Social" anirà publicant fragments del fulletó de Maurín.
- (42) Sindicalismo revolucionario, "Lucha Social", nº 102, 18 de març de 1922.
- (43) La doctrina de la violencia, alma del sindicalismo revolucionario, "Lucha Social", nº 106, 15 d'abril de 1922. Posteriorment, en un article editorial "Lucha Social" publicarà uns paràgrafs de l'obra de Georges SOREL : Reflexiones sobre la violencia, "Lucha Social", nº 120, 19 d'agost de 1922.
- (44) Cal destacar en aquest sentit un article editorial : Los del margen y nosotros, en el que fan l'apologia del sindicalisme -contraposent-lo amb una organització de partits- com a "sistema de vida" que "por sí sólo ha de bastarse para derribar y sustituir al capitalismo", "Lucha Social", nº 112, 27 de maig de 1922.
- (45) Ens referim evidentment als sindicalistes de Maurín, Bonet, etc. El cas de Nin, per exemple, és diferent, en quant la seva evolució es produeix d'una manera molt més ràpida. Es

significatiu que des de Moscou enviava a "Lucha Social" un article sobre la insurrecció de Cronstadt que acabava :

"El partido comunista ruso es la única - garantía de la revolución, y, del mismo modo que los jacobinos se veían obligados a guillotinar a los hebertistas a pesar de que representaban una tendencia de izquierda, del mismo modo que nosotros hemos eliminado a los que podían constituir un obstáculo a la realización de los objetivos que perseguíamos, nuestros camaradas de Rusia venían fatalmente obligados a aplastar implacablemente toda tentativa que pudiera quebrantar su poder. Es no solamente su derecho, sino su deber. La salud de la revolución es la suprema ley".

Andreu NIN : Aniversario. A propósito de la insurrección de Cronstadt, "Lucha Social", nº 108, 29 d'abril de 1922.

(46) Veure l'article editorial La CNT debe ser sindicalista, "Lucha Social", nº 118, 29 de juliol de 1922.

(47) "La Batalla" (Barcelona), nº 2, 30 de desembre de 1922.
BONAMUSA : El Hice Obrero i Camperol, p. 12-14, parla de la constitució dels Comitès Sindicalistes Revolucionaris i del model francès que adoptaren.

(48) La relació de sindicats que hi assistiren, publicada a "La Batalla", nº 3, 6 de gener de 1923, és la següent :

PAIS BASC :

Sindicat Metal·lúrgic de Bilbao, Sindicat de Construcció de Biscaia, Sindicat Miner de Biscaia, Sindicat de la Construcció de Mobles de Biscaia, Secció Metal·lúrgica d'Ortuella i Gedio, Grups Sindicals de Bilbao d'obrers municipals, de llaners, peons, de dependents de comerç, pedra i marbre, i de tonelers mecànics, Federació de Grups Sindicals d'Erandio, Portugalete i Bilbao, Grups Sindicals de Sestao i Eibar.

CATALUNYA

Federació Provincial del Treball de Lleida, Sindicat Unic de Falset.

PAIS VALENCIA :

Grups d'indicals a València del Sindicat de la Fusta, de la Metal·lúrgia, de l'Art Tèxtil, del Transport, i de l'Alimentació; Grups de Castelló, Grivillente, Alcoi, Elx, Novelda, Elda; Grups sindicalistes revolucionaris d'Arts Gràfiques d'Alacant i de la Vall d'Uxó; — Sindicat Unic de Benifayó i de Bunyol.

CASTELLA :

Societat de Treballadors del Camp de Castella i Sindicat Unic de Burgos.

ASTURIES :

Sindicat de Carruatges i Sindicats Metal·lúrgic — d'Oviedo; Sindicat Uni Miner d'Astúries; Grups Sindicals d'Astúries.

(49) "La Batalla", nº 2, 30 de desembre de 1922.

(50) Encara que hagin estat publicats els acords en una altra banda, però no en la forma en què foren aprovats per la Conferència (DONAMUSA : El Bloc Obrer i Camerol, p. 15), creiem necessari reproduir-los en la seva forma original :

I. Constituir en el seno de todas las organizaciones los Comités Sindicalistas Revolucionarios para defender la declaración de principios hecha por el Congreso.

II. Adherir a la Internacional Sindical Roja, delegando al camarada Andrés Nin para que sea en ella el representante de los C.S.R.

III. En el próximo Congreso de la CNT, defensa de los principios de los C.S.R., celebrando una conferencia previa para presentarse con un plan unificado.

IV. Lanzar un manifiesto a los organismos autónomos invitándoles a adherirse a los C.S.R. y a formar parte de la Confederación Nacional del Trabajo.

V. Establecer una cuota de 0'25 pesetas por afiliado para gastos de propaganda.

VI. Que sea LA BATALLA el órgano central de los C.S.R., publicando inmediatamente otro semanario en Bilbao, que sea el órgano de las regionales de Asturias y Vasconia.

VII. Activar la propaganda por la unificación nacional e internacional de las industrias, creando las Federaciones Nacionales, -- Comités de Relaciones o Sindicatos nacionales de industria.

VIII. Propaganda intensa por el control sindical revolucionario, por los comités de la fábrica y los sindicatos de industria.

IX. Invitar a la Confederación Nacional -- del Trabajo, Unión General de Trabajadores, -- grupos anarquistas y partido socialista, partido comunista y organismos autónomos de lucha -- de clases, para que se constituya inmediatamente el frente único proletario para oponerse a la bacanal de Marruecos, a los desmanes del -- Gobierno, a la baja de salarios y aumento de -- jornada, y a la incipiente organización del -- fascismo asesino.

X. Lucha constante por que la fusión total del proletariado se haga lo más rápidamente posible.

XI. Pedir una amplia amnistía y una revisión de causas que ponga en libertad al enorme número de camaradas encarcelados".

"La Batalla", nº 2, 30 de diciembre de 1922.

(51) Segons BONANUSA : El Bloc Obrer i Camperol, p. 12. No hem pogut consultar el número 1, per no trobar-se en la col·lecció que hem utilitzat.

(52) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 9.

(53) Ibid. Ibid.

- (54) Joaquin Maurin : El sindicalismo revolucionario de ayer y de hoy, "La Batalla", nº 3, 6 de gener de 1923. En una crítica del fulletó de Maurin El sindicalismo revolucionario a la luz de la Revolución rusa, Juan Andrade dirà de Maurin que "es un sindicalista revolucionario para --- quien los grandes acontecimientos sociales son hechos --- que obligan a la revisión de los principios. Profundamente soreliano, Maurin, como el maestro, ha aprendido mucho, al estudiar las causas y el desenvolvimiento de la Revolución rusa". "La Batalla", nº 2, 30 de desembre de 1932.
- (55) Sindicalismo y bolchevismo, "La Batalla", nº 17, 4 de maig de 1923.
- (56) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 10.
- (57) Ibid. Ibid.
- (58) "La Batalla", nº 17, 4 de maig de 1923.
- (59) El terrorismo será eterno si no entramos en la verdadera lucha de clases, Ibid.
- (60) Hilari ARLANDIS : El terrorismo, "La Batalla", nº 18, --- 23 de maig de 1923.
- (61) Veure "La Batalla", nº 2, 30 desembre de 1922; nº 3, 6 de gener de 1923; nº 15, 13 d'abril de 1923; nº 17, 4 de maig de 1923; nº 18, 23 de maig de 1923; nº 23, 7 de setembre de 1923.
- (62) Juan ANDRADE : El sistema capitalista. Como se perfecciona la guerra química, "La Batalla", nº 17, 4 de maig de 1923.

- (63) S'on nombroses les col.laboracions de Nin, que tractem, sobretot, de problemes sindicals a nivell internacional. Cal tenir en compte que Andreu Nin ostentava també la representació dels CSR davant la Internacional Sindical Roja.
- (64) No hem trobat cap notícia concreta sobre una possible delegació cenetista al Congrés. Només Humbert-Droz diu que ell havia presidit la Comissió espanyola i parla de la influència que sobre l'Executiu de la Internacional Comunista havia tingut el grup cenetista de Maurin, HUMBERT-DROZ : Mémoires de... De Lénine à Staline, p. 186 i 191. És possible, però, que aquesta influència estés exercida des de - Moscou mateix per Nin, com a delegat dels CSR.
- (65) Ibid., p. 186-192. Es tracta del Informe que va enviar des de París al Comitè Executiu de la IC, després del Congrés.
- (66) Ibid., p. 191
- (67) Ibid. Ibid.
- (68) Ibid. Ibid.
- (69) No ho faria fins a la tardor de 1924, segons MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 11-12

C A P I T O L I I I

**EL PARTIT COMUNISTA D'ESPANYA DURANT LA DICTADURA DE
PRIMO DE RIVERA (1923-1930)**

Les primeres setmanes de la Dictadura de Primo de Rivera es caracteritzaren per una relativa tolerància respecte a l'actuació dels partits obrers. La repressió que durant els darrers anys havia sofert el moviment obrer-particularment aguda a Catalunya i agreujada en els darrers mesos al País Basc- havia impedit una reacció majoritària i de força contra el cop d'Estat militar de Primo de Rivera. El tímid manifest de l'Executiu del Partit Socialista, el mateix dia del pronunciament militar, així com la protesta de la CNT, no havien aconseguit la més mínima mobilització, i la Dictadura caigué, com un fet consumat, damunt tots els partits i organitzacions obreres.

Primo de Rivera, que havia protagonitzat el pronunciament recolzat per la burgesia catalana, entre altres raons per aturar l'agitació social que imperava a tot el país, - practicament des de la vaga revolucionària de 1917, intentà al principi una actitud conciliadora amb les organitzacions obreres, exceptuant la CNT. Les negociacions entre el dictador i les direccions del PSOE i la UGT arribarien a assolir resultats positius, fins al punt de què els socialistes es comprometeren políticament i social amb la Dictadura i Largo Caballero esdevindria membre del Consell d'Estat del Directori.

En relació amb el Partit Comunista, sembla que en els primers moments també intentà la mateixa política assimilista; almenys a Madrid no es prengueren mesures d'excepció contra els sindicats comunistes; i La Antorcha, si bé havia de sotmetre's a censura prèvia, continuà sortint. En el cas de Biscaia -on les Cases del Poble i els sindicats estaven clausurats a causa dels esdeveniments del mes d'agost- el governador civil convocà a Oscar Pérez Solís i a Ballejos per oferir-los-hi la obertura dels locals tancats, a canvi de què el Partit Comunista renunciés a tot tipus d'agitació social i activitat contra la dictadura (1).

El refús a qualsevol tipus de conciliació amb la dictadura per part del Partit Comunista motivà que, abans de fi d'any, s'iniciés una dura repressió contra el Partit. - Ja havien hagut d'exiliar-se alguns membres com Gorkin (Julian Gómez García) i Trilla -que al cap d'un temps jugarien un paper destacat en la direcció del Partit- per les seves activitats antimilitaristes i d'oposició a la guerra del Marroc(2). En desembre de 1923, eren condemnats a diversos anys de presó els militants bascos compromesos amb els afers d'agost -entre ells Ballejos- i, paral. lament, el

govern "descobria" un intent de cop d'Estat revolucionari que, segons la nota de premsa facilitada per la Presidència del Directori, el Partit Comunista havia de dur a terme el dia 28 (3). Amb el pretext d'aquest fantàstic cop revolucionari, es produïren una sèrie de detencions massives: a Madrid foren detinguts José Rodríguez Salina, José Rodríguez Vega i Emilio Arellano, del Comitè Central de la Federació de Joventuts Comunistes; i Ramón Lamóneda, secretari sindical del Comitè Nacional. A Astúries els detinguts foren José Rodríguez, secretari de la Federació provincial; Antonio Ocejo i Eduardo Castro, de l'Agrupació Comunista; Lázaro García, de la Joventut de Sama de Langreo; Cristulo Gutierrez de la d'Astondrio; José Aretino i Carlos Vega, del Comitè provincial; i Calixto Gómez i Celestino Fernández, de la Joventut de Mieres. També es produïren detencions a San Sebastián, Bilbao -entre elles la de Félix Fresno-, Eibar, Sevilla i Ciutat de Mallorca (4). Luis Portela, secretari de l'interior, havia de fugir a França (5), i César Rodríguez González -el secretari general, que en aquest mateix any havia vist morir la seva mare, Virginia González- era jutjat en consell de guerra i condemnat a presó (6). El local del Partit a Madrid fou clausurat; la policia només deixaria una habitació oberta per la redacció de La Antorcha, i el propi Partit Comunista seria declarat il.legal (7).

Aquesta situació s'agreujà encara més durant els primers mesos de 1924, i aviat són també empresonats Jesús Iribarren, de Bilbao (8); Vicente Arroyo, vocal del Comitè Nacional del Partit (9), Juan Andrade, director de La Antorcha (10); Ramón Merino Gracia (11), Emeterio Chicharro (12), etc...Una tònica semblant es produïria durant tot l'any. I les conseqüències d'aquesta situació, en un

Partit que encara no havia assolit la consolidació orgànica i ideològica necessàries, foren fins a un cert punt lògiques: la desmoralització, per una banda, menà molt sovint a militants a abandonar el Partit i, en altres ocasions, portà a una inactivitat extrema.

Aquest període d'actuació del PCE ha estat interpretat de diverses maneres per protagonistes amb càrrec de responsabilitat. Maurin coincideix amb Bullejos -són, però, testimoni diacrònic- en acusar al Comitè Central de mantenir una actitud passiva (13). Acusació que recull la història oficial del Partit en calificar d'oportunista aquesta passivitat (14). Per la seva banda, Andrade considera que la tàctica seguida per un Comitè Central que continuament havia d'ésser renovat o havia d'actuar des de la presó no podia ésser aventurista ni activista, i que la sola tasca de seguir publicant La Antorcha en unes condicions extremadament difícils ja era prou important (15). La crisi que en el si del Partit Comunista comportaria aquesta problemàtica -concretada en crítiques al Comitè Central per la seva passivitat- esclataria en forma oberta en el mes de novembre de 1924.

LA FUNDACIÓ DE LA FEDERACIÓ COMUNISTA CATALANO-BALEAR I LA SEVA INCIDÈNCIA DINS EL PARTIT COMUNISTA D'ESPANYA.

Abans, però, s'havia produït ja la inclusió del grup de Maurin en el Partit Comunista i l'organització de la Federació Comunista Catalano-Balear. Efectivament, a partir del mes de juliol de 1923, immediatament d'acabat el II Congrés del PCE, Maurin inicia les seves col.laboracions

a La Correspondance Internationale -un dels portantsveus de la Internacional Comunista- (16), i Hilari Arlandis -les seves- les havia començat un temps abans (17).

L'evolució de Maurin i el sue grup cap a posicions -plenament comunistes s'accelerà amb la instauració de la Dictadura. Durant més d'un any encara podria sortir La Batalla i en desembre de 1923, apareixeria el diari Lucha Obrera, la redacció del qual estava composta per anarquistes, comunistes i sindicalistes (18). Aquest diari, en el que col.laborarien Maurin, Josep Teixidó -d'Olot-, Victor Colomé, Arlandis, etc... i la redacció de la recentment -suspesa Solidaridad Obrera (19), representà, durant els -vint-i-cinc números que aparegueren, la tendència sindicalista més moderadament antianarquista i antiterrorista del moviment obrer català (20). En ell Maurin hi escriuria:

"Nuestro movimiento obrero padece una crisis de transformación. Pugna por lanzar formas nuevas, más flexibles, más en consonancia con las nuevas realidades.

Es una crisis de renovación la que padecemos. ¡Ay de nosotros si no somos lo suficientemente -- fuertes para llegar hasta la cima donde nos espera la luz de un nuevo horizonte!" (21).

No és difícil suposar quin és aquest nou horitzó que -apunta. A principis de 1924 el propi Maurin farà una crítica molt dura al sindicalisme, que ja considera liquidat i -proposarà "una orientación ampliamente revolucionaria, comunista, de los problemas planteados" (22). És possible, com -suposa Bonamusa (23), que en el primer trimestre de 1924 -les relacions entre el grup de Maurin i el PCE s'estrenyessin orgànicament. A partir d'aquest moment s'incrementen -les col.laboracions a La Batalla de membres destacats del -Partit, i Ramon Merino Gracia, des de la Presó Model de Barcelona inicia, a principis de maig, una sèrie d'articles de

propaganda i divulgació per afavorir la creació i implantació del Partit Comunista a Catalunya (24). Joaquim Maurin en el número anterior en què Merino Gracia iniciava - la seva sèrie, publicava un article sota el significatiu títol de "En marcha hacia el Partido Comunista", en el què deia :

"El Partido revolucionario obrero, esto es, el Partido Comunista, no es, no puede ser, un agrupamiento más o menos numérico de trabajadores, sin otra finalidad que llenar los cuadros, las fichas puestas sobre un tablero. Un partido revolucionario -el Partido Comunista- es la síntesis de una serie de funciones de actividad revolucionaria. El Partido tiene una función sindical, -- cooperativa, de propaganda, cultural, colonial, -- agraria, de juventud, de centuria, etc., etc. No hay manifestación de la vida social en la que no intervenga de un modo o de otro el Partido. Diríamos que el sindicato es al Partido lo que el número 1 al número 10. Dentro del 10 está el 1, pero el 1 es sólo la décima parte del 10" (25).

A nivell sindical, el grup de La Batalla continuaria actuant dins la CNT, però els esforços que fins a la Dictadura havia portat a terme perquè el sindicat anarcosindicalista s'adherís a la III Internacional, en aquests moments, es converteixen, significativament, en una lluita ideològica constant contra l'anarquisme, i contra el control -sectari i dogmàtic- d'aquest sobre la CNT (26).

En aquesta ràpida evolució del grup de sindicalistes catalans cap al comunisme cal destacar el viatge d'una -- tercera delegació, en representació de les minories sindicalistes d'oposició dins la UGT i la CNT, a Moscou, per -- assistir al V Congrés de la IC i al III de la ISR, a celebrar durant els mesos de juny i juliol de 1924, respectivament. La delegació estava formada per Oscar Pérez Solís, Joaquim Maurin, Desideri Trilles, Josep Jové, Manuel Vall i Josep Grau (27), i a Moscou s'hi afegiria Andreu Nin (28).

Es pràcticament segur que a Moscou es tractés ja, entre altres coses, de la situació dictatorial en que vivia Espanya, i de la repressió que sofria el Partit, i que per part d'Oscar Pérez Solís i Maurin es plantejés una crítica molt dura contra el Comitè Central del PCE, almenys així es manifestarien ambdós pocs mesos després. A Moscou, entre altres personalitats, la delegació s'entrevistaria amb Trotski, a qui Maurin li feria una interviu (29).

De retorn de la delegació a Espanya, la situació havia empitjorat. Per una banda, la repressió generalitzada havia arribat als propis membres del grup de La Batalla, i quan retornaven a Espanya serien detinguts Manuel Vall (30) i Desideri Trilles (31). Per l'altra, els estralls que continuava fent la guerra del Marroc, un dels incentius que havia propiciat la Dictadura, suposava pel Partit Comunista un punt de confrontació permanent de desgast.

No és aventurat afirmar que des del mes d'agost -data de retorn de la delegació- s'inicien ja els tràmits definitius per a estructurar i organitzar la Federació Comunista Catalano-Balear. Durant els mesos de juliol i agost La Batalla havia publicat successivament els acords presos en el V Congrés de la Internacional Comunista i en el III de la Internacional Sindical Roja (32), i en el número 67, de 15 d'agost de 1924, apareixaria subtitolada com a "Portavoz en España de la Internacional Sindical Roja. Organó de los C.S.R.". Possiblement al cap d'un mes o abans -Maurin només indica que fou a la tardor (33)- el grup sindicalista de La Batalla entraria a formar part del Partit Comunista d'Espanya, cinc anys després del Congrés del Teatre de la Comèdia de Madrid, i adoptant una posició extremadament crítica.

LA CONFERENCIA NACIONAL DE NOVIEMBRE DE 1924 I L'ASCENSIÓ
DEL GRUP DE BULLEJOS A LA SECRETARIA DEL PARTIT

Efectivament, la crisi del PCE s'havia anat gestant durant tot l'any 1924 i es polaritzà des de Bilbao i Barcelona, a través d'una dura crítica contra la passivitat del Comitè Central del Partit i argumentant raonaments de caràcter geogràfic. La residència central del Partit havia estat des dels primers temps a Madrid, on s'editava — també La Antorcha i on el Partit posseïa més força numèrica organitzada. Els grups oposicionistes de Bilbao i Barcelona reclamaren també per les seves ciutats la residència del Partit. Els arguments que al·legaven — que Bilbao i Barcelona eren més industrial que Madrid i que, per — aquesta raó, concentraven una massa obrera més nombrosa — eren només un pretext que no amagava les discrepàncies — polítiques de fons (34).

En aquesta situació es produí una intervenció del delegat de la Internacional a Espanya, aleshores el francès Jacques Doriot, en vistes a què el Partit portés a terme un ampli i immediat moviment en contra de la guerra del Marroc, "plan imposible de llevar a cabo — explica Juan Andradé — porque no estaba en proporción con la importancia numérica y organizada de la sección española" (35). La negativa unànim del Comitè Central del PCE de dur a terme el projecte de Doriot motivà que el Comitè Central convoqués pel mes de novembre de 1924 una Conferència Nacional a Madrid per tal de què es reafirmés l'actitud adoptada per la direcció. Lluny d'ésser així, els dos grups oposicionistes — a l'actuació del Comitè Central aprofitaren la Conferència per adherir-se incondicionalment als projectes de Doriot,

presentant l'adhesió com a recolzament a la línia política de la Internacional. Fet que obligà a la dimissió del Comitè Central i a la constitució d'un nou Comitè -"de posición izquierdista", segons Bullejos (36)- en el que, entre altres, hi pertanyien Joaquim Maurin, Osacar Pérez Solís, Félix Fresno, González Canet (Martin Zalazain) i Hilari Arlandis (37). El nou Comitè Central passaria a residir a Barcelona; però la realitat fou que no solament no es pogueren dur a terme els acords de la Conferència, en el sentit dels projectes de Doriot, sinó que ni el propi Comitè Central arribaria a actuar mai.

Entre finals de 1924 i principis de 1925 tot el Comitè Central, més una gran quantitat de membres del Partit foren detinguts. Maurin seria detingut el 12 de gener de 1925, al carrer de la Portaferrissa, després d'una persecució policíaca, durant la qual fou ferit en una cama, i fins a finals de 1927 romandria empresonat al Castell de Montjuïc, primer, i a la presó Model, més tard (38); Pérez Solís ho seria també a Barcelona, el 13 de febrer (39); Hilari Arlandis, Fresno, Pere Bonet, Víctor Colomé, etc. ho foren per les mateixes dates. "En la cárcel estábamos cuarenta o cincuenta camaradas presos", ha escrit Maurin(40).

La Federació Comunista Catalano-Balear, que es considerava la responsable de la direcció del Partit (41), encara pogué portar a terme un mínim d'activitat política, almenys fins al mes d'abril de 1925. Immèdiatament d'acabada la Conferència de Madrid, La Batalla publicaria, en tiratge apart, un manifest del Partit Comunista d'Espanya adreçat al proletariat català, en el que feia una crida als treballadors de Catalunya perquè s'incorporessin al Partit, alhora que explicitava els objectius del comunisme, i les diferències que el separava del socialisme i

de l'anarquisme, en relació al context històric del moment (42). I si bé en desembre La Batalla fou prohibida (43), en el mes de gener de 1925 sortiria per a substituir-la Lucha Social, que també es presentava com a portaveu de les minories d'oposició dins la CNT, i propagava obertament les posicions comunistes de defensa a la URSS, unitat sindical, mentres atacava la socialdemocràcia i l'apoliticisme anarquista (44). També publicaria irregularment un periòdic il.legal, Vanguardia, de poca durada (45).

Malgrat tot, i encara que des de la presó el Comitè Central pogués mantenir contactes amb l'exterior, la vida i l'activitat del Partit quedà pràcticament paralitzada, ja que la repressió abarcava tota els nivells (46). I això obligà a buscar una solució que impedís les successives decapitacions de la direcció del PCE. Perquè no succeís així calia constituir un Comitè directiu fora de la demarcació policial espanyola. Per tant, a l'estranger.

Des de la implantació de la Dictadura, París s'havia convertit en un centre de refugiats polítics, on aviat confluirien comunistes, anarquistes, republicans espanyols i republicans nacionalistes catalans. En aquest moment, principis de 1925, uns quants comunistes que s'hi havien exiliat, alguns abans de la Dictadura, havien constituït ja el Grup Comunista Espanyol, que actuava estratament condicionat pel Partit Comunista Francès. Gabriel León Trilla, Julià Gómez García ("Gorkin"), Luis Portela i José Bullejos -que hi havia fugit a mitjans de 1924- eren els dirigents més destacats. I a partir d'ells es constituïria la nova direcció.

Abans de la reestructuració del Comitè directiu del

PCE, s'havien produït, però, canvis importants en el comunisme internacional, canvis que s'operaven com a conseqüència de la crisi política sorgida a Rússia, dins el Partit Comunista de la Unió Soviètica (P.C.U.S.), després de la mort de Lenin (gener de 1924), els antecedents dels quals calia buscar-los, però, una mica abans. Efectivament, durant la malaltia de Lenin, s'havien manifestat els primers símptomes de les dissidències, en plantejar-se el problema de la successió a la direcció del Partit, les directrius que calia donar a la construcció del socialisme a Rússia, en un moment en què la NEP havia provocat durant l'estiu de 1923 diverses vagues obreres contra la congelació de salaris i els acomiadaments; i la política que calia seguir a nivell internacional, després del fracàs de la revolució alemanya d'octubre de 1923. En aquest mateix mes Trotski, Comissari de Guerra, publicava el seu Nou Rumb, en el que acusava la creixent burocratització de l'aparell del Partit; i es veia recolzat per la declaració de 46 membres del partit —entre altres Antonov-Ovsenko, Piatakof, Radek, etc.— que adreçaren al Politburó un manifest confidencial en el que denunciaven que la crisi econòmica era conseqüència de la política seguida per la direcció del Partit.

La polèmica i les discussions que es produiran a partir d'aquest moment dins el PCUS aniran adreçades, per una banda, a vetar l'accés de Trotski a la capitania del Partit, per part del triumvirat format per Stalin, Kámenev i Zinoviev, i a combatre el "trotskisme" com una desviació petit-burguesa, totalment renyida amb la tradició bolxevic i el leninisme. No ens entretindrem a narrar ací els pormenors i l'evolució d'aquestes discussions (47). Pel nostre objectiu interessa sobretot els acords que es prenen a nivell internacional pel V Congrés de la Internacional Comunista, celebrat durant els mesos de juny i juliol de 1924, en un moment en què, mort ja Lenin, el t

triumvirat -que capitalitzà la mort del forjador de la revolució russa- no sols es podia presentar com a representant i continuador de l'heretatge de Lenin, sinó que podia inculpar a Trotski del fracàs de la revolució alemanya -com ho feren els nous dirigents del Partit Comunista Alemany, una vegada suprimit Brandler- i dictar una sèrie de disposicions contra les tendències oposicionistes partidàries de Trotski que ja es començaren a manifestar a les diverses seccions de la Internacional. El decret de "bolxevització" del Partit, dictat per Zinoviev no suposava sinó l'expulsió dels partidaris de tots aquells membres o dirigents que no manifestessin una incondicional adhesió a les noves directrius de la Internacional Comunista. D'aquesta manera quedava oberta la cacera de "centristes" i "trotskistes", que històricament no deturaria mai més el seu decurs.

El primer partit que notà les conseqüències de la bolxevització fou, sens dubte, el francès, factor que cal destacar per les relacions que l'unien amb el Partit Comunista d'Espanya, i per l'ascendència que adquirirà sobre ell, en el moment de resoldre la seva crisi de direcció. Alfred Rosmer, Pierre Monatte, i Boris Souvarine, tres dels dirigents més importants del PCF, serien expulsats i substituïts per Jacques Doriot, Soussane Girault, Albert Treint, André Marty, etc..., uns dels primers representants de la generació de dirigents de l'etapa que un important corrent historiogràfic ha qualificat -no del tot injustament- de "burocratització del Partit". Un altre personatge que jugaria un paper important en la reconstrucció de l'Executiu del Partit Comunista d'Espanya seria Klein, delegat de l'Internacional a París (48).

Així, sota els sospicis de la bolxevització i a Moscou mateix, s'havia de decidir la nova direcció del Partit Comunista d'Espanya. Bullejos, que havia marxat a la URSS a finals d'octubre de 1924 (49), iniciaria els primers contactes prop de l'Executiu de la Internacional; i a principis de març de 1925, Gorkin i Jesús Ibáñez emprarien també viatge cap a Moscou per a resoldre definitivament la crisi (50). Es possible, com afirma Bullejos, que des de la presó de Barcelona, Pérez Solís, Maurin i Arlandis (recordem que eren els representants oposicionistes del Comitè Central dimittit en novembre de 1924) haguessin escrit al Secretariat de la Internacional demanant que la nova direcció funcionés des de París i proposant a Bullejos (un altre oposicionista) com a Secretari General (51). El cert és que l'Executiu de la IC decidí formar una comissió per a resoldre el problema. Aquesta estigué formada per Jules Humbert-Droz, secretari general pels països llatins; Lozovski i Andreu Nin, com a secretaris de la Internacional Sindical Roja; Semard, del PCF; Antoni Gramsci i Verti, del PC italià; Almanza, del PC mexicà; Smeral, del PC txecoslovac; Maslow, del PC alemany; Piatniski i Vasilief, del PCUS i de l'Executiu de la IC; i Vítorio Codovila, del PC argentí. La representació espanyola la formaven Bullejos, Ibáñez y Gorkin (52).

Les tasques que portà a terme aquesta comissió són molt difícils d'establir. Mentres Bullejos afirma que "por unanimidad y aceptando las proposiciones que por carta habían hecho los compañeros de Barcelona fui nombrado Secretario General del Partido, otorgándoseme amplios poderes para reorganizar el partido y reconstruir el Comité Central" (53); Gorkin -citant una conversa mantinguda amb Nin- afirma que, en realitat, tots els acords estaven ja presos "por arriba" (54). Es possible que hi hagués alguna cosa -

d'això, doncs la situació que hem esquematitzat abans sobre les primeres dissidències internacionals, obligaven a designar a un home de confiança de l'Executiu de la Internacional. I el propi Bullejos afirma que, abans de marxar de Moscou, tingué una sèrie d'entrevistes secretes amb dirigents del Partit Comunista rus i de la Internacional, i que, quan proposà la inclusió de Nin al nou Executiu del Partit espanyol, - li refusaren la proposta, a causa de les simpaties trotskistes que manifestava Nin (55).

Fos com fos, no hi ha dubte que Bullejos havia aconseguit la confiança dels dirigents comunistes internacionals, i que, quan retornà a París, amb Gorkin i Ibáñez, podia presentar-se amb la credencial de posseir, efectivament, plens poders otorgats per la Internacional. Als pocs dies del retorn de la delegació espanyola, es celebraria prop de París una Conferència Nacional del PCE on, segons el testimoni de Bullejos -l'únic existent- hi participaren delegacions de les Federacions comunistes de Biscaia, Astúries, Catalunya, País Valencià, Galícia i de les Joventuts, aquesta en la persona d'Agapito García Atadell (56). En el punt del nomenament de la nova Comissió Executiva del Partit, Bullejos, en voler justificar la seva actuació, presentant-la com a democràtica, cau en una contradicció que explica els mètodes utilitzats. Parla de què en la Conferència "se eligió la Comisión Ejecutiva nueva", després d'afirmar que abans de les sessions de la Conferència "me reuní con la delegación para Francia y España de la IC y con el Secretariado del Partido Comunista francés, a fin de elaborar la candidatura de la dirección del Partido, mejor dicho del Secretariado, que debía presentar para su aprobación" (57).

Així, els noms que havien de formar el Secretariat del

Partit foren designats pels representants de la IC i del PCF -que, en un principi, vetaven a Gabriel León Trilla, considerar-lo filo-trotskista-, i en la Conferència cal -pensar que foren aprovats fàcilment, més tenint en compte que les representacions arribades d'Espanya devien estar formades per personatges de segona i tercera fila -a part del representant de les Joventuts, Bullejos no dona cap més nom- (58). El Secretariat estaria format per tres secretaris, que residirien a París, més dos vocals per l'in^{ter}terior, residents a Biscaia i Astúries. José Bullejos seria el Secretari General; Gabriel León Trilla, el secretari d'agitació i propaganda, i Luis Portela, el secretari d'organització. Juan Andrade seria ratificat en el càrrec de la direcció de La Antorcha, "pues era el único miembro del antiguo Comité Central partidario de la nueva línea política del Partido", segons manifesta Bullejos (59).

No acabaria, així, però, la crisi de direcció del Partit, ja que en el mateix any 1925 -cap al desembre- es celebraria una nova Conferència nacional a Burdeos, que, amb el pretext de que la Secretaria del Partit es volia -traslladar a Espanya, Bullejos aprofità per reorganitzar altra vegada el Secretariat i ampliar-lo amb membres addi^{tes} (60). A la Conferència hi assistiren representants de totes les Federacions Regionals, i un delegat de la Internacional que s'oposava al trasllat de l'Executiu a Espanya. Luis Portela fou substituït en el secretariat d'organització per González Canet ("Martín Zalacaín"), i foren nomenats dos vocals més, Francisco Méndez i Daniel Martín, ambdós de Bilbao (61). D'aquesta manera pràcticament tota la direcció del Partit estava controlada pels antics opositors de Bilbao, dirigits per Osacar Pérez Solís -qui, des de la pre

só, es manifestà, fins a la seva deserció, en març de 1928, partidari i inspirador de Bullejos- i el propi Bullejos. - Aquest, juntament amb Trilla, Vicente Arroyo i García Atadell, no abandonaria la direcció del Partit durant tota la dictadura.

La nova direcció havia de veure's reafirmada, a través d'un viatge que Trilla feu a Moscou, en gener de 1926, per tal de convèncer a la Internacional de la necessitat de traslladar-se a l'interior (62). Amb el mateix objectiu la Internacional envià Nin a París -també el mes de gener de 1926-, on fou incorporat al Secretariat del Partit, però -descobert desseguida per la policia francesa, fou empresonat a la Santé, condemnat a un mes de presó i expulsat de França (63). Poc temps després d'aquests fets, una part del nou Comitè Executiu es traslladava a Espanya, fixant la seva residència a Bilbao.

EL PARTIT COMUNISTA D'ESPANYA FINS A LA FI DE LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (GENER DE 1926-GENER DE 1930)

La definitiva ascensió del grup de Bullejos a la capitania del PCE i les conseqüències que això reportarà pel Partit durant la dictadura, han d'ésser valorades des d'una doble perspectiva. Per una banda, la polèmica internacional, que, com hem vist, s'havia iniciat dins el PCUS abans de la mort de Lenin, i que en el període de 1925 a 1927 assoliria el desenllaç definitiu, actuaria damunt el Partit Comunista d'Espanya d'una manera diversa -però no contradictòria- de com ho havia fet a d'altres partits.

Efectivament, la polèmica internacional al respecte, no

es va reproduir a Espanya, en aquests moments, com passà, per exemple, a França, en els mateixos termes, ni Trotski tingué encara a Espanya partidaris declarats del seu programa polític. Les conseqüències de l'ascensió política de Stalin repercutirien a Espanya —com a totes les seccions de la Internacional— en sentit organitzatiu i estructural que afectava, sobretot, la mecànica i el funcionament del Partit. En un moment en què Stalin necessitava el recolzament i l'adhesió de totes les seccions de la Internacional, en la seva lluita contra Trotski i l'oposició soviètica, procedí a una fiscalització molt estreta de totes les directives nacionals, a partir d'un ampli engranatge que començà a funcionar gràcies al decret de "bolxevització", sorgit del V Congrés de la Internacional. En la pràctica, el decret suposà l'entrega del control de l'aparell del partit a aquells membres que haguessin mostrat una fidelitat fóra de tot dubte, i que no tinguessin cap mena de prejudici en expulsar a tot tipus de dissidents, fossin reals o sospitosos. Això potencià, orgànicament, l'ascensió de militants de segona fila que no s'havien caracteritzat, precisament, per la seva capacitat i intel·ligència, i alhora creà un tipus de mística per la qual els militants i membres existien únicament i estricta en funció del Partit. I el "Partit", en la pràctica, ben aviat s'identificaria amb la seva direcció. Ja s'ha vist com es produí, en el cas de Bullejos, i del Partit espanyol, aquesta evolució, aprofitant unes condicions que no permetien el nomenament d'una direcció a través d'un funcionament democràtic. Veurem també com la disciplina al Partit —la forma concreta que adoptà la nova mística— es manifestarà en el PCE com a disciplina inqüestionable envers el Comitè Executiu.

Per altra banda, aquests pressupòsits d'actuació ofe—

rien a Bullejos i al seu grup -sempre recolzant-se en la Internacional- una capacitat de maniobra il·limitada que desseguida es reflexaria en una política d'expulssions, -practicada, sobretot, des de principis de 1926 fins a 1927, política, però, que no tenia una equivalència paral·lela amb la de la Internacional, sinó que funcionava a partir del programa polític que el Comitè Executiu havia fixat per Espanya. El desacord amb aquesta política i amb les exclusions serien les causes immediates que motivaren les dissidències irreconciliables, que ja no aturarien el seu desenvolupament, dissidències que, evidentment, tenien com a taló de fons la pràctica política i les directrius de la Internacional.

L'etapa bullejista en la direcció del Partit Comunista d'Espanya ha estat interpretada de formes molt diverses. Des de la història oficial del Partit que acusa als dirigents de posseir "una carga considerable de izquierdismo" i "tendencias sectarias" (64), fins a Maurin que considera al grup de Bullejos com a "funcionarios erigidos en dirigentes" que transportaren al PCE "todos los vicios de la degeneración burocrática" (65), hi ha una gran diversitat d'opinions. El cert és que la política de Bullejos, des d'aquest moment, consistiria en "querer imponer a las docenas de militantes que había en España, tareas que superaban también sus fuerzas y posibilidades" (66).

La situació del Partit no era gens optimista. La repressió que havia caigut i anava caient damunt els dirigents -més destacats impossibilitava una actuació agressiva contra la Dictadura: pràcticament total la direcció de la Federació Catalana estava a la presó; molts membres -com els del propi Comitè Executiu- residien a França, i ja s'havia produït la deserció d'elements significats des de la fundació

del Partit Comunista: García Cortés, Angel Pumarega i Ramón Merino Gracia, entre altres. Aquests dos últims -Angel Pumarega, que reingressaria al Partit durant la República, i Merino Gracia, que acabaria en els Sindicats Lliures- havien comprat, des de la presó, la seva llibertat, a través d'un públic acte de contricció en el que renegaven del seu passat i prometien no tornar a actuar dins sindicats ni partits revolucionaris (67). Per la seva banda, la majoria del Comitè Central dimitit a finals de 1924, mantenia una postura d'inactivitat forçosa, condicionada en gran part, per les noves directrius que s'estaven imposant. L'única activitat evident que es duia a l'interior, d'una manera més o menys regular, era la publicació de La Antorcha, la responsabilitat de la qual requeria exclusivament sobre Juan Andrade (68).

En aquestes condicions, el Comitè Executiu empren, a principis de 1926, la seva política de "sanejament" del Partit, a partir d'una Resolución del Comité Ejecutivo contra la política de destrucción de la derecha y por el establecimiento de la disciplina en el Partido (69), en la que recriminen la passivitat dels antics membres del Comitè Central, aboguen per la instauració d'una "disciplina de hierro, única garantía de una acción eficaz" i d'un "régimen interior de dictadura, sin el cual ninguna labor será posible", alhora que donen a aquells un termini de 10 dies perquè es presentin davant el Comitè de l'Agrupació de la localitat on es trobin per a posar-se incondicionalment a les ordres del Partit. L'amenaça d'expulsió no podia ésser més explícita:

"De la misma manera que Eduardo Castro ha sido expulsado de Asturias; que Rafael Díaz y Lapuente lo han sido en Vizcaya, los antiguos miembros del Comité Central serán despiadadamente arrojados

de nuestras filas si se obstinan en perseverar en su actitud presente" (70).

Poques setmanes després apareixia a La Antorcha una nova resolució en la que s'expulsava a César Rodríguez González, Vicente Calzada, Eduardo Torralba Beci, José Rojas, Evaristo Gil, José Baena i Maria Mayorga, argumentant "que se han insolidarizado con la disciplina del partido y que se oponen a realizar todo trabajo del partido" (71). Era la primera vegada en la història del Partit Comunista d'Espanya — que s'emprava d'una forma impositiva i generalitzada — sense possibilitat de reconsiderar posicions — la política d'expulsions per a solventar diferències polítiques, i a partir — d'aquest moment esdevindrà la fórmula més utilitzada.

Aquests procediments, però, ben aviat es guanyaren l'oposició de membres destacats del Partit. Un dels primers en oposar-s'hi fou Juan Andrade, que des del seu càrrec de director de La Antorcha es negava a publicar les ordres d'expulsió. La seva negativa a publicar una llista de vint-i-quatre expulsions de membres de la secció de Madrid —entre els qui havia obrers forners, de la construcció i metal·lúrgics, la meitat amb càrrecs als sindicats— li valgué el seu relleu en la direcció del periòdic (72), substituït oficialment per Oscar Pérez Solís —qui encara estava a la presó— i en la pràctica per Vicente Arroyo. El propi Andrade explica així — la seva substitució:

"Durante tres semanas o un mes tuve con París una polémica bastante violenta. Y un día se presentó a mí Vicente Arroyo con una carta del CE en la que se me comunicaba que yo quedaba destituido como director del periódico, y que nombraban para — sustituirme al propio Arroyo, al que debía pasar — los poderes. Fue un golpe muy duro para mí, porque jamás había pensado que llegaran en su insensatez a semejante extremo. Pero lo que más me afectó y —

dolió fue la conducta de Vicente Arroyo. Cuando esto sucedió, hacia unos cuatro meses que había salido de la cárcel de Bilbao, donde había pasado una larga temporada. Pasaba por ser uno de mis más incondicionales amigos. Inmediatamente de salir de la prisión, se puso a mi disposición para ayudarme en el periódico. Naturalmente, conocía mi polémica con París, y me animaba para que resistiera enérgicamente. Y de repente se destapó en su traición. Tenía necesidad de un puesto retribuido, porque aunque buen carpintero era también conocido como un vago impenitente y no le gustaba trabajar en el oficio.

Naturalmente, todos los camaradas de Madrid, activos e inactivos, al conocer la determinación de París, se solidarizaron unánimemente conmigo, me incitaban a que no acatase a que no aceptase el ukase del CE, que continuase en la dirección del periódico y que me aprestase a dar la batalla a París, con el apoyo de todos ellos. En los mismos términos se manifestaron muchos camaradas de provincias, los mejor informados y más activos. Pero yo abandoné completamente, esa conducta del CE me había desmoralizado totalmente, me encontraba bastante enfermo y sin trabajo y tenía que mantener a mi madre, como lo había hecho siempre, desde la edad de 14 años hasta que murió. Cuando yo abandoné la dirección, el periódico tiraba 11.000 ejemplares, lo que era un verdadero eco dadas las circunstancias en que se publicaba. A los pocos meses, la tirada había bajado a 6.000 ejemplares.

Poco tiempo después, en dos ocasiones distintas, vinieron los delegados de la IC. Uno era polaco y otro húngaro. Me pidieron ambos que les hiciera un informe detallado de todo lo sucedido y mi opinión sobre la política que debía seguir el partido. Alegaron que en Moscú, aunque no conocían detalladamente los hechos, en principio eran muy favorables a mí, y me invitaron a que fuera allí para hacer un informe verbal ante la comisión española. Como yo suponía que si aceptaba la invitación después no me dejarían regresar me negué rotundamente a aceptar la oferta. Reconozco hoy que quizás fue un error de mi parte, pero entonces no me sentía con bastantes fuerzas morales y físicas para emprender una batalla tan desigual" (73).

Una setmana després de publicar-se l'expulsió dels antics membres del Comitè Central, apareixia a La Antorcha - el relleu de Juan Andrade, que l'Executiu justificava "por su labor en contra de acuerdos tomados y de resoluciones políticas"(74).

Durant 1926 encara s'havien de produir les expulsions de José Loredo Aparicio i Matías Suárez Fierros, dirigents de l'Agrupació Comunista d'Oviedo, de la que el primer havia estat un dels fundadors (75); la de González Canet ("Martin Zalacaín"), qui, com hem vist, ocupava la secretaria d'organització, del Comitè Executiu (76); i la de Josep Teixidor, secretari del Comitè Regional de Catalunya, - expulsat per haver-se solidaritzat amb Zalacaín (77).

Aquesta situació havia de crear, necessàriament, un cert malestar i descontentament en el Partit, a tots els nivells, més quan el monopoli que l'Executiu feia de La Antorcha impedia una discussió política intensa. Un primer intent d'aquest tipus, amlgrat tot, fou la polèmica que sorgí entre Trilla i Andrade, a iniciativa del primer, i dues setmanes després del relleu d'aquest. Trilla obriria el foc plantejant la qüestió de la democràcia i de la disciplina en el Partit, arrel de què Andrade havia publicat un mes abans, a La Antorcha (78) un extracte de la tesi presentada pel Presidium de la IC a l'Executiu Ampliat, en la que es recomenava l'aplicació de la democràcia per a normalitzar els partits (79). Trilla acusava Andrade de maniobrar políticament la tesi de la IC, per defensar una democràcia en abstracte -i per tant, burgesa- sense tenir en compte les circumstàncies i condicionaments d'aplicació pràctica dels principis :

"En todas las situaciones críticas, la reivindi-

cación de la democracia ha sido lo propio de los elementos reformistas, incapaces de comprender, y, sobre todo, de aplicar o de soportar la disciplina de hierro bolchevique, sin la cual la clase obrera no puede forjar su partido político de clase.

(...) Al camarada Andrade le resulta difícil someterse a una disciplina bolchevique y reclama una democracia...pequeñoburguesa, pues no puede llamarse de otro modo esa democracia, cuyo único resultado sería quebrantar la unidad y disciplina de nuestro partido" (80).

Així, i citant entre altres teòrics a Lenin, concluïa que la situació de clandestinitat i de repressió en què vivia el PCE imposava necessàriament una disciplina incondicional a les decisions del Comitè Executiu i un refús total a l'exercici de la democràcia interna (81).

En la resposta -que la redacció de La Antorcha publicà amb una nota en la que deia que no estava disposada "hasta tanto el CE del Partido y la IC lo determine, a entablar una polémica sobre centralismo democrático o dictadura férrea"(82)- Andrade feia la defensa del centralisme democràtic, per boca del què Zinoviev havia dit sobre la qüestió - en la darrera reunió de l'Executiu Ampliat de la Internacional, -que exigia el desenvolupament de la democràcia en l'interior dels Partits per evitar les crisis i el fraccionalisme-, i acabava amb la significativa frase de què "hemos llegado en un momento en que se impone acabar con la dictadura de fracción y comenzar con un verdadero centralismo DEMOCRÁTICO" (83).

La conclusió d'aquest raonament final, que segurament Andrade no volgué explicitar de forma més concreta, plantejava, sens dubte, la situació interna del PCE. Trilla, que encara tingué l'oportunitat d'un article de contrarrèplica,

ho entengué almenys així, en afirmar: "La cosa está bien clara: el actual Comité Ejecutivo del Partido, que dirige éste de pleno acuerdo con la Internacional, practica una política de fracción; la Internacional Comunista, pues, sostiene en España una política de fracción" (84). Potser era així, malgrat els esgarrifalls de Trilla, en arribar a aquesta conclusió, però la situació política de la Internacional encara no feia preveure la seva posterior evolució, i ningú no s'atrevia encara a inculpar la IC dels errors de la direcció del Partit Comunista d'Espanya.

En els primers moments de les dissidències, doncs, per evitar una desmoralització general, l'Executiu optà per presentar la seva actuació com emanada i recolzada per la Internacional i, en aquest sentit, cal valorar el text d'una nota que publicava, en el mes de maig, els acords d'una reunió celebrada pel Presidium de l'Executiu de la IC:

"Confirmar las directivas políticas fijadas en noviembre con la delegación del Partido Comunista Español en lo que concierne a la realización del frente único y a la acción política general del partido.

Señalar que la dirección actual ha cumplido un serio esfuerzo y ha obtenido resultados apreciables en

La reorganización del partido.

En la difusión de la prensa.

Y en el trabajo sindical." (85).

Un mes després, Trilla havia de justificar les exclusions com a mesura contra "las infiltraciones de elementos socialmente reaccionarios en los partidos comunistas" (86), argumentant que la "bona fe" i l'"honoradesa" que poguessin tenir "aquests elements" eren políticament inservibles, ja que ambdues categories eren criteris de moral individual i no de moral social, i al Partit només l'interessava aquesta darrera (87).

Tornem a trobar, altra vegada, la "mística del Partit", que des d'ara -quan comencen a sorgir tendències fraccionals series més o menys organitzades- la direcció del PCE - utilitzarà per a conservar el seu predomini, mística, però, que es justifica amb l'argument de la imposició de la disciplina i la consegüent negativa a potenciar el funcionament d'una democràcia interna.

El primer intent fraccional que es produeix dins el Partit Comunista d'Espanya, com a reacció a les formules impositives de l'Executiu, procedeix d'Astúries, on durant l'estiu de 1926, dos expulsats, Castro i Loredó Aparicio, intenten l'organització d'un nou Partit (88). La direcció del PCE s'afrontà a aquest intent fraccional, amb els arguments que ha fet servir fins ara. Parla de que "la existencia de fracciones, que debilitan, forzosamente, la disciplina del Partido, que atentan asimismo a la moral de él, nos condena a la impotencia"(89); ataca "la concepción pequeño-burguesa de la democracia, que ha penetrado hasta en los Partidos Comunistas"(90), i torna a insistir en què "un concepto elemental de la disciplina comunista exige que cuando el Partido adopte decisiones, la aplicación de ellas es obligatoria para todos los afiliados" (91). Tot acusant a la vagada, a la fracció de "grupos minúsculos que se alzan en cafés y peñas de tertulia contra la política de la dirección del Partido", que no poden fonamentar les seves crítiques polítiques ni posseeixen cap tipus de programa (92).

Molt més greu, però, es plantejarà el problema, arrel de l'expulsió de Martín Zalacaín. Davant l'expulsió d'aquest -que havia estat, juntament amb Arlandis i Gorkín, un dels fundadors de la Federació Comunista del Llevant- es produí un moviment de solidaritat al País Valencià i a Catalunya

que, sobretot, en el darrer cas, crearia un fort corrent - opositorista contra la direcció del Partit (93). A finals d'octubre la Regional Catalana es col·locava en front del Comitè Executiu i enviava circulars a la resta de Federacions i membres del Partit, i cartes comminatòries al director efectiu de La Antorcha, Vicente Arroyo, comiant-lo a dimitir, alhora que afirmava que "para nosotros no existe en el PCE ningún CE" (94). La següent actuació del Comitè Regional de Catalunya, un mes més tard, fou acusar a Pérez Solís de dirigir i orientar els membres d'un Comitè Executiu que "están deshaciendo el Partido", i demanar als petits i camarades de Catalunya "que suspendan los paquetes de LA ANTORCHA y que no la paguen lo que por paquetes la adeudan, sino que nos manden a nosotros directamente ese dinero" (95).

A finals de 1926, la direcció del Partit es veia en la obligació de llençar, des de La Antorcha, una crítica molt dura contra el Comitè Regional de Catalunya, crítica que, emmarcada dins la problemàtica del fraccionalisme, suposava una bona peça de la oratòria del Comitè Executiu, amb tota una sèrie de conceptes de la moral que sustentava, i d'acusacions de les més variades. Copiem-ne alguns paràgrafs:

"En casi todos los partidos comunistas ha habido discrepancias en la forma de apreciar los distintos problemas políticos-sociales que a la consideración y estudio de los partidos comunistas a su realización como partidos de masas se han presentado. En algunos de ellos se han marcado manifiestas desviaciones, democrático-reformistas o ultra-izquierdistas, en uno y otro casi antileninistas; desviaciones que en algunos casos, en pocos, han llegado hasta la constitución de fracciones; fracciones que se han desvanecido tan pronto ha sido adoptada una resolución por los Congresos o plenos de los partidos afectados por

esas desviaciones. Pero todas esas fracciones, que no debieron constituirse, tenían en su descargo algo, que si no justificaba su actitud, podía al menos disculparla; ellos tenían, frente a la posición del órgano central del Partido, otra opinión sobre los problemas fundamentales que al partido y a la vida de los trabajadores afectaba.

¿Se daba este caso con la fracción catalana, frente al CE del Partido y el Partido en pleno?

No. Ciertamente, no. La fracción no presentaba ninguna táctica a seguir para ir más rápidamente al engrandecimiento de nuestro Partido. Ella no tenía ningún programa, ninguna plataforma concreta, frente a la posición del organismo dirigente del Partido. Toda su labor se ha reducido a una labor negativa, a una labor de crítica.

‡ (...). En su locura, en su odio contra las personas que están al frente del Partido, han llegado a llevar una ofensiva abierta contra el órgano del Partido, ofensiva que no hubiera sido llevada con más tenacidad y más odio por los más acérrimos enemigos del Partido y del proletariado. Lo que no se han atrevido, ni se atreverán a hacer los burgueses: el aconsejar a los obreros comunistas que no compren LA ANTORCHA (y no se atreverán, porque estos obreros no les harían caso), se han atrevido estos individuos, que se creían tener en el bolsillo del chaleco la más pura esencia leninista! (96).

Encara que no s'esmenti cap nomm, és evident la referència a Maurin i a la resta de la Federació Catalana, molts membres de la qual encara restaven a la presó de Barcelona: Pere Bonet, Víctor Colomer, Victorià Sala, etc. Ja hem dit que un dels expulsats havia estat Josep Teixidor, que posseïa el càrrec de Secretari del Comitè Regional.

Abans d'acabar l'any encara es produïria una polèmica de caràcter teòric entre Maurin i Bullejos, arrel d'una sèrie d'articles que aquell havia publicat a La

Antorcha a principis d'any, sota el títol genèric de "La formación histórica del Estado español" (97), i en el que intentava un assaig interpretatiu de l'evolució històrica d'Espanya. Es molt simptomàtic i revelador del que estava passant dins el Partit, el fet que només s'havien iniciat les fraccions i quan la pugna entre la Federació Comunista Catalano-Balear i el Comitè Executiu començava a manifestar-se irreconciliable -després de cinc mesos llargs de que Maurin hagués publicat els seus articles- José Ballejos, en un article en que es lamentava de la manca de formació ideològica entre els militants del partit, acusava a Maurin de que amb les seves tesis "se ha llegado a los límites de lo absurdo, de lo monstruoso. Una enumeración continuada de ideas erróneas, la mayor parte, donde campea la ignorancia de los principios básicos del marxismo, y con el desconocimiento de la evolución, desarrollo y formación de la burguesía española" (98).

Que l'objectiu de Ballejos era sobretot desprestigiar Maurin, més que discutir-li alguns aspectes teòrics, és un fet evident. La resposta de Maurin fou la de contraatacar, exposant l'aparell crític que havia utilitzat, i acabant amb la significativa evidència de que "me veo en la imposibilidad de exponer las "monstruosidades" teóricas de J.B., porque hasta el presente la labor teórica de éste camarada es inédita. Aquí cabe decir aquello de que "en boca cerrada no entran moscas", o bien que Goethe, con ser Goethe, no escribió la segunda parte de "Fausto" hasta cerca de los ochenta años. Esperemos" (99).

Com en el cas de la polèmica entre Trilla i Andrade, en aquesta ocasió, Ballejos també tindria, per dues vegades consecutives, les pàgines de La Antorcha obertes, per

a contestar Murin, amb dos llargs articles signats amb el pseudònim "Un teórico inédito y con la boca cerrada", on feia ostentació de la seva capacitat teòrica i dels seus coneixaments sobre materialisme històric, per a rebatre punt per punt totes les teories que exposà Maurin en la seva sèrie d'articles (100). En la segona de les Répliques a Maurin, Bullejos acabava significativament :

"No quiero terminar sin contestar a los "carifiosos" consejos que, desde las alturas de su excelsa sabiduría, me ha dirigido el amigo Maurin. Unas lecturas, a veces mal digeridas, hechas superficialmente y sin método, no son suficientes para poner cátedra de materialismo histórico. La falta de educación científica, querido Maurin, no puede afortunada o desgraciadamente suplirse con audacias, ni con habilidades literarias. Y aunque tú lo dudes, la historia se resiste a clasificaciones caprichosas, máxime cuando son abordadas con un escaso bagaje teórico y una incipiente formación científica. Te recomiendo, para el esplendor de tu nueva Escuela histórica, un estudio serio, metódico, sobre todo metódico, del marxismo. Es preferible que llegues a los ochenta años sin haber hecho grandes revelaciones teóricas, No importa. La ciencia agradece más el silencio prudente de los profanos, de los no versados, que la estruendosa irrupción en sus dominios a base de estupideces o de "camelos". Una "boca cerrada", por prudencia o por reconocimiento de su inferioridad, es siempre preferible a una boca que sólo se abre para decir tonterías". (101).

1926 estava acabant així, amb una polèmica oberta entre els dirigents més significats del Partit, amb l'expulsió de nombrosos afiliats i amb el reforçament d'un Comitè Executiu que, malgrat tot, estava aconseguint mantenir-se amb l'equiescència de la Internacional. No hi ha dubte, però, que el Partit estava, altre vegada, en crisi. Per una banda, hi havia la crisi evident de direcció i per l'altra, la no menys evident d'efectius. S'ha calculat que en aquets

moments la xifra d'afiliats no arribaria als 500 (102).

En aquestes condicions, a finals d'any -el mes de novembre de 1926- fou cridada des de Moscou una delegació -del Partit Comunista d'Espanya, per a intentar resoldre -la crisi (103). La delegació estava formada per José Bullejos i Luis García Palacios, que havia reorganitzat la Federació de Joventuts Comunistes d'Espanya i feia el viatge en representació d'aquesta. Sembla que també havia estat cridat Martín Zalacaín, a qui l'Executiu del Partit -espanyol no hauria avisat (104).

Sobre les tasques de la delegació espanyola reunida amb una comissió internacional que presidia Humbert-Droz, els testimonis dels dos espanyols assistents no coincideixen en absolut. Mentre Bullejos parla, sobretot, de les vicissituds del VII Ple Ampliat de la Internacional Comunista (novembre-desembre de 1926), en el que Trotski i Zinoviev serien expulsats de la IC, i dedica un sol paràgraf a posar de relleu les seves discrepàncies amb la Internacional, en el moment en què aquesta preconitzava la participació del PCE en la futura Assemblea Nacional Consultiva, que tenia intenció de crear Primo de Rivera (105); García Palacios -que refereix la seva experiència del viatge en 1931, quan formava part de la oposició trotskista espanyola i, per tant, estava en contradicció política amb el PCE, que encara dirigia Bullejos- denuncia les maniobres d'aquest davant la Comissió Internacional (106). Parla, entre altres coses, de què quan el propi García Palacios elaborà el seu informe sobre les Joventuts, on feia constar que la Federació espanyola constava de 273 membres, Bullejos li respongué que dir això era una barbaritat:

"Es necesario mentir; todas las Delegaciones mienten cuando informan aquí ante la Internacional. Además, según los efectivos de cada partido

así es la consignación que da la Internacional"
(107).

Informa també que en una reunió prèvia de la Delegació espanyola, Ballejos va proposar l'expulsió de Maurin, Arlandis, Andrade i alguns militants més (108), fets que motivaren una repulsa de García Palacios contra el Secretari General del PCE, davant la Comissió Internacional:

"Ante la Gran Comisión hice constar que Ballejos era realmente incompatible con la unidad del Partido, que nuestra misión en modo alguno debería consistir en decapitar militantes y que declinaba mi responsabilidad, uniéndome a la oposición, si de nuestras discusiones no salía una resolución clara y terminante de condenación de la política fraccional y aventurera de Ballejos" (109).

Sembla que la postura de la Federació Comunista Catalano-Balear i les crítiques exposades per García Palacios motivaren que, a la fi de les discussions, en gener de 1927, la Comissió Internacional elaborés una resolució en la que la Internacional condemnava la política seguida per Ballejos i el Comitè Executiu del Partit, i acordava que tots els ^{exclusos} militants podien tornar al Partit si així ho manifestaven (110).

De totes maneres, no sembla pas que aquesta resolució resolgués absolutament res. En data de 27 de maig de 1927 La Antorcha publicava una nota del Comitè Executiu en la que "después de haber consultado con las instancias competentes" decidia suspendre de tots els seus drets de membre del Partit, fins al proper Congrés, a García Palacios (111). I alguns mesos més tard ho seria Adolfo Bueso, redactor -- fins aleshores de La Antorcha, "por considerarle indigno de pertenecer a nuestra organización" (112). El seu càrrec de redactor del periòdic del Partit --en el que figurava amb

el pseudònim de "Angel Rojo"- fou cobert per Dolores Ibárruri (113), qui des de febrer del mateix any figurava ja com a col.laboradora, sota el pseudònim de "La Pasionaria"(114), que més tard l'hauria de fer famosa. En relació al periòdic del Partit cal fer constar també que en el mes de maig de 1927 l'administrador Antonio Malillos seria substituït per un dels més incondicionals partidaris de Bullejos a Madrid, José Barón (115).

Un altre símptoma que demostra la ineficàcia de la resolució de la Internacional és que continuaren les activitats dels oposicionistes, sobretot les dels grups de Catalunya i País Valencià, si bé és possible que també continuessin la d'altres nuclis dispersos de Madrid i Astúries. En el mes de febrer de 1927 Trilla inicia una sèrie de cinc articles amb el significatiu títol Problemas del día. La lucha ideológica contra la oposición, en els que tornava a repetir els tòpics que havia fet servir durant l'any anterior, acusant ara a les Federacions Catalana i del Llevant de què es trobaven totalment desarticulades per no haver volgut seguir la política de l'Executiu (116).

En el mes de maig de 1927 el Comitè Executiu de la Internacional tornava a intervenir per carta, amb una significativa nota que, pel seu interès, reproduïm íntegrament:

"Nos ha sido enviada copia de una circular y de una carta que la acompaña enviadas desde una ciudad del centro de España a distintos camaradas en diversas regiones del país. Ambos documentos están llenos de ataques personales contra algunos miembros del CE del Partido Comunista español y contienen detalles que, si cayeran en manos de nuestros enemigos, equivaldrían a delaciones. No contentándonos con condenar del modo más categórico semejantes actos de un ciego fraccionalismo, nos creemos en el deber de llamar la atención de todos los camaradas sobre las consideraciones siguientes.

En la resolución sobre la cuestión española votada en la última reunión del Ejecutivo Ampliado de la IC -sensu dubite es referenciu a la resolución de gener-, y que señala como principal tarea del Partido en la situación actual la de reforzar la actividad del Partido entre las masas obreras, hemos sometido la actividad actual del Partido a ciertas críticas. Especialmente, hemos indicado, sin emprender un examen detallado de tal o cual medida disciplinaria adoptada por el CE en el pasado, que el único procedimiento eficaz para desarmar a los elementos de la oposición, por desgracia harto numerosos, consistía no en la administración de la disciplina, sino en la multiplicación de la actividad del Partido de arriba abajo. La solución de la crisis interna del Partido no es posible más que si todos los camaradas colaboran con la mayor intensidad en que el Partido despliegue una mayor actividad entre las masas. Sólo así, los cambios en la composición del personal director, encaminados a aumentar su consolidación, alcanzarán efectivamente su fin.

Sin embargo, algunos camaradas de la oposición han creído encontrar en la crítica franca formulada en nuestra resolución con respecto al actual Comité Ejecutivo, un aliciente para aumentar su actividad fraccional y sus ataques personales. Ciertamente, todos los camaradas, y especialmente los camaradas de la oposición, tienen el derecho, sobre todo en el actual período de discusión, a exponer libremente sus opiniones sobre todas las cuestiones que figuran en el orden del día del Partido. Y existen garantías plenas para asegurar la libertad de esta discusión. Pero, al participar activa y francamente en la discusión, los camaradas deben abandonar el sistemático método de las circulares fraccionales que, independientemente de la voluntad de sus autores, no puede sino aumentar la desorganización del Partido. Y, sobre todo, deben dedicar todas sus energías al trabajo activo entre las masas, en todas sus formas.

En cuanto al Comité Ejecutivo del Partido, le pedimos expresamente que atraiga a todos los camaradas al trabajo activo en puestos de responsabilidad y que evite todo lo que pudiera, de un modo u otro, dificultar la concentración de todas las fuerzas del Partido. Sólo así podrá abrir

se una nueva página en la vida de nuestro Partido, se duplicará su influencia entre las masas y podrá desempeñar el gran papel que le incumbe en el grave período que atraviesa España "(117).

Els termes utilitzats per l'Executiu de la Internacional sobre l'oposició i sobre la direcció del Partit, ens tornen a posar davant la qüestió que ja hem plantejat suara sobre les relacions entre Bullejos y el seu grup i la Internacional. Cal destacar que quan la Internacional parla de l'oposició ho fa en el sentit de "desarmar-la", però no amb la intenció de donar credibilitat a les seves crítiques contra Bullejos. Es molt possible que la Internacional consideri ja en aquest moment a l'oposició espanyola com a moviment sorgit de la polèmica internacional, paral·lel al que a la URSS funcionava sota el nom de Oposició Conjunta, dirigida per Trotski, Kámenev i Zinoviev contra Stalin. García Palacios afirma que ell en el viatge que va fer a la URSS en novembre de 1926 es manifestà obertament partidari de Trotski (118). La realitat era, però, que l'oposició existia a Espanya únicament en funció de l'Executiu del Partit espanyol. La creença de la Internacional -fomentada segurament pel propi Bullejos- era suficient argument perquè mantingués a la mateixa direcció, que sabia fidel, abans de córrer el risc de facilitar l'accés al control del Partit a enemics potencials. Es molt possible també que les informacions que facilitava Bullejos a la Internacional no fossin del tot fidedignes, com ja hem posat de relleu abans.

La recriminació de la Internacional, però, tampoc va servir per a res. Poc temps abans de la nota de la Internacional, un militant que residia a la URSS, Francisco García Lavid -de significació trotskista futura, però en aquets moments partidari del Comitè Executiu- feia una crida des de Leningrad perquè l'oposició aturés el seu boicot sistemàtic

contra el Partit i participés en les seves activitats i en el seu òrgan de premsa (119). En aquests mateix sentit es manifestà el Comitè Central en una resolució en el que feia un "llamamiento al trabajo activo" i instava a Andrade, Maurin i Arlandis perquè tornessin a col·laborar a La Antorcha (120). Alguns mesos més tard la Federació de Joventuts Comunistes de Catalunya i l'Agrupació Comunista de Barcelona aprovaven sengles resolucions contra el fraccionalisme del Comitè Regional de Catalunya i a favor de l'Executiu (121).

Els problemes del Partit, però, no es podien resoldre a cops de resolucions, i cal pensar que l'oposició -o al menys una part important d'ella- trobava en Bullejos i el Comitè Executiu, una barrera molt difícil de superar a l'hora d'assegurar una militància, més en uns moments en què el propi òrgan del Partit incloïa informacions com les d'un membre de l'Agrupació Comunista de Madrid, qui afirmava que l'activitat d'aquesta "en todos los dominios, es totalmente nula" (122); i, quan un futur trànsfuga del Partit -futur molt pròxim-, Oscar Pérez Solís, havia de cridar l'atenció pel fet de què la URSS s'estava poblant d'immigrants polítics espanyols (123).

L'any 1927 havia de veure encara dos esdeveniments que a la llarga resultarien positius pel Partit i pel manteniment de la línia Bullejos. El primer és el Ple del Comitè Central del PCE que es va celebrar clandestinament a Durango, els dies 3 i 4 de juny, per a tractar sobre la possible participació a l'Assemblea Nacional Consultiva que volia crear Primo de Rivera (124). La Internacional havia enviat, juntament amb un delegat -el polac Valetzky- una resolució en la que instava al Partit Comunista d'Espanya a col·laborar a l'Assemblea, en quan "esta línea, que corresponde a la tradición bolchevique y a la práctica del partido comu--

nista ruso, es la única que se adapta a la situación actual de España y del Partido Comunista Español" (125). El Ple que, per primera vegada en tres anys agrupava les set federacions regionals de que es composava el Partit, incloent-hi les de Catalunya i Llevant (126), refusà per unanimitat la resolució de la Internacional, tot aprovant una política d'abstenció electoral que possibilités el punt de partida d'una àmplia campanya d'agitació i propaganda contra la Dictadura (127). Es possible que aquest Ple del Comitè Central acabés amb un gran optimisme per part de tothom, almenys això manifesta Trilla en la informació que en dona (128), i on afirma:

"C'est ainsi que la convocation prochaine par le gouvernement de Primo de Rivera d'une assemblée consultative, nommée par décret royal et qui est une manoeuvre pour donner une apparence légale à la dictature capitaliste, doit être le point de départ d'une vaste agitation des masses luttant pour la défense de leurs intérêts politiques et économiques qui seront brimés dans cette assemblée, et contre l'usurpation de la représentation des travailleurs que feront les chefs socialistes, disposés à collaborer avec Primo de Rivera dans cette entreprise dictatoriale. Cette campagne pour les droits immédiats des ouvriers sera liée avec la campagne générale contre la dictature et la monarchie, pour l'abandon du Maroc, pour le droit de la Catalogne et de la Biscaye à se proclamer indépendantes, pour la constitution d'une République fédérative populaire sur la base de la représentation des masses laborieuses, qui reste la norme d'activité du parti.

Le P.C. s'est engagé à l'unanimité à entreprendre, dès maintenant, la préparation de cette campagne afin qu'il soit possible, l'automne prochain, à l'occasion de la réunion de l'assemblée consultative, de déclencher des vastes mouvements de masses des démonstrations publiques, des grèves même qui marqueront nettement la volonté du prolétariat espagnol de se débarrasser révolutionnairement de l'odieuse dictature qui l'opprime.

L'accomplissement de cette tâche centrale sera, d'un autre côté, le meilleur moyen de résoudre véritablement la crise interne qui entravait le développement du parti. C'est dans l'action, dans la lutte active contre la dictature que se grouperont tous les éléments honnêtes, dévoués, conscients du rôle du parti comme avant-garde de la masse ouvrière dans la bataille proche. Le P.C. est conscient des

la bataille proche. Le P.C. est conscient des difficultés de cette tâche, dont la principale n'est pas tant l'existence de la dictature que la torpeur où se trouve soumise depuis trois ans la classe ouvrière espagnole et les hésitations qui existent même au sein du parti. Vaincre ces hésitations, secouer la torpeur des masses, voilà les conditions pour l'accomplissement de la tâche essentielle qui a été signalée au parti par le Plénum de son Comité Central" (129).

Més important que aquest Ple o Conferència fou la incorporació dins el Partit d'un bon estol de militants de Sevilla, procedents de la CNT, i que posseïen força real en els sindicats sevillans més importants i controlaven els de Transports, Obrers del Port, Forners, Metal·lúrgics, Cigarrers, Oliverers, Dependents de Begudes, Cambrers i Tipògrafs (130). El grup, dirigit per Manuel Adame, estava format per militants que assolirien una ascendència real en el Partit, i entre els qui hi havia José Díaz, Manuel Roldán, Antonio Mije, Carlos Núñez, etc. Es molt possible que la inclusió d'aquest grup al Partit fos un èxit gairebé personal de Ballejos, com ell afirma (131). El cert és que Adame no tardaria en ésser incorporat a la Secretaria del Partit -on s'ocuparia dels afers sindicals- i que, des d'aquest moment fins a 1932 formaria part de l'equip Ballejos. La importància sindical del grup de Sevilla féu reactivar també la pròpia activitat sindical del Partit (132).

Aquests dos èxits de Ballejos, però, no resolgueren la crisi del Partit, que ja esdevenia insalvable. Per una banda, com hem vist, militants significats del PCE es negaven a col·laborar sota la seva disciplina, per una simple avergüïó als mètodes que seguia Ballejos. El propi Maurin -que sortiria de la presó a finals de 1927, després de romandre-hi tres anys- seria acusat per la direcció del PCE de confident de la policia, i li fou demanada l'expul-

sió del Partit (133). Les relacions entre la Federació Comunista Catalano-Balear i la direcció del PCE ja no havien d'ésser mai més cordials (134).

A principis de 1928 havia d'esdevenir un fet amb moltes resonàncies polítiques i conseqüències negatives pel Partit. Es tracta de l'autoexclusió d'Oscar Pérez Solés, prestigiós militant comunista de la primera hora i promotor durant tota aquesta etapa de la Dictadura del grup Bullejos. Pérez Solís havia estat empresonat a Barcelona des del dia 13 de febrer de 1925 al 9 d'agost de 1927 (135). A la sortida de la presó i al·legant motius de salut, marxà a Valladolid a reposar, abandonant tot tipus d'activitat política. A la tardor d'aquest mateix any un periòdic de Valladolid, El Norte de Castilla, informava, com a rumor, que Pérez Solís s'apartava de la política i del comunisme i acceptava un càrrec de directiu en una important empresa industrial, notícia que desmentí immediatament el propi Solís com a falsa (136). No passaria molt temps d'aquest fet, però, -concretament en març de 1928- que Solís anunciava la seva conversió catòlica, gràcies a les converses i a la correspondència que havia mantingut amb el Padre Gafo (137). Primo de Rivera premià la seva conversió, efectivament, fent-lo directiu de l'empresa CAMPSA, fet que aprofità tota la premsa burgesa i anticomunista per a desprestigiar el Partit.

En 1928 s'inauguraria també -per part de la Dictadura- una nova escalada repressiva contra el Partit. Bullejos fou empresonat a principis d'aquest any i restaria a la presó Model de Madrid fins a la fi de la Dictadura. Quan Trilla -que estava a Moscou representant el PCE en la Internacional- retornà a Espanya per a reorganitzar amb Adame i Arrarás el Comitè Executiu, no

passaria molt de temps en què els tres fossin detinguts. La Antorcha fou així mateix definitivament suspesa. I el Comitè Executiu del Partit espanyol quedaria format altra vegada a París, amb Vicente Arroyo com a únic membre del PCE i dos delegats del Partit Comunista francès (138).

Mentrestant, a l'estiu de 1928, s'havia celebrat a Moscou el VI Congrés de la Internacional Comunista que marcaria un viratge important a la política interior de la URSS i a la pròpia Internacional. En aquest moment Stalin es desfa de la tendència dretana que representen Bujarin, Rikov i Tomski, i després de plantejar la batalla política i econòmica al kulak —a qui havia permès d'enriquir-se fins ara—, a nivell internacional propaga la teoria ultraesquerranista de "classe contra classe", les tesis sobre el socialfeixisme i sobre els "fronts únics per la base", com a consignes que sorgeixen de la caracterització que fa sobre el "tercer període" pel què travessa el capitalisme, de crisi general. La Internacional iniciava així l'etapa d'ofensiva del proletariat i de revolució imminents (139).

Sota els acords del VI Congrés de la Internacional Comunista, havia de celebrar-se a París, en agost de 1929, el III Congrés del Partit Comunista d'Espanya, celebrat en un moment en què "no había en España ni quinientos afiliados" (140), quan el PCE estava dirigit directament per delegats de la Internacional —l'Executiu, excepte Arroyo, estava a la presó—, i quan la Federació Comunista Catalano-Balear, juntament amb alguns delegats del País Valencià, com Arlandis, estava disposada a portar la batalla definitiva contra la direcció.

Sembla que al Congrés hi assistiren pocs delegats, ja que molts d'ells havien estat detinguts en intentar

passar la frontera (141), i que el Congrés, segons Bullejos, "por las condiciones que concurrieron a su celebración, por las pocas delegaciones que asistieron y por su deficiente preparación fué muy poco importante" (142). El mateix Bullejos diu que "sus resoluciones se limitaron a transcribir para España los acuerdos que un año antes había tomado el VI Congreso de la Comintern" (143). No és pas aquesta la mateixa opinió de Maurin, quan apunta que en el Congrés s'enfrontaren obertament les posicions de la Federació Comunista Catalano-Balear amb les de la Internacional Comunista (144). D'entrada, Maurin -que residia a França des de que sortí de la presó- i Pere Bonet no foren autoritzats per la direcció del PCE a participar-hi com a representants de la F.C.C-B., ja que l'Executiu va al·legar una qüestió estatutària, segons la qual Maurin, pel fet de residir a París, era membre del Partit Comunista francès i no del PCE (145). Malgrat tot, sembla que la Federació Catalana presentà al Congrés una tesis política en la que exposava que la revolució que tindria lloc a Espanya seria democràtica i que, consegüentment, la única consigna vàlida en aquest moment era la de República Federal Democràtica (146). El Congrés, però, sota les pressions del delegat de la Internacional, l'italià Greco, refusà per dretana la tesi de la FCCB i aprovà la que definia el proper canvi que havia de produir-se a Espanya com a "dictadura democràtica d'obrers i camperols" (147).

Un altre aspecte que no queda clar sobre el Congrés és el relatiu als acords sobre les tasques i la gestió de la direcció del Partit. Bullejos salda la qüestió amb el següent paràgraf :

"Otro acuerdo del III Congreso fué reconocer la conveniencia de fortalecer política y or

génicamente el Partido, ampliando los órganos directores y dando importancia preferente a los trabajos en las zonas industriales. Se eligió el nuevo Comité Central, al que seguimos perteneciendo, no obstante hallarnos presos, Trilla, Adame y yo. Prácticamente la dirección siguieron ejerciéndola temporalmente Arroyo y los delegados de la Comintern, situación que persistió hasta que terminada la dictadura primorriverista recobramos la libertad Adame, Arrarás y yo" (148).

Maurin, però, afirma que "la evidencia del fracaso era tan palpable que el Congreso no tuvo más remedio que deponer a la dirección que había hecho posible un tal estado de cosas. El delegado de la IC aceptó que recayeran sobre la dirección del PCE las culpas de un desastre demasiado grande para que pudiera ser negado" (149). I afegeix que mesos més tard la direcció de la Internacional, prescindint dels acords del III Congrés, col·locaria al front del PCE al mateix grup dirigent (150).

Fos com fos, el cert és que Bullejos, Trilla i Arroyo seguirien en la direcció del Partit, i que Maurin, conjuntament amb la Federació Comunista Catalano-Balear, seguiria també durant gairebé dos anys més la lluita per a desplaçar el grup dirigent, comptant, com ho havia fet des del primer moment, amb què la Internacional Comunista li donaria la raó a ell. En aquests moments, però, la situació a què havia arribat la Internacional Comunista ja no permetria "vel·leitats democràtiques" en les seves seccions nacionals, com no les havia permès en el seu si ni tampoc dins el Partit Comunista de la Unió Soviètica. Li costaria molt de temps entendre això a Maurin, com li costaria molt abandonar la Internacional, malgrat que ben aviat seria acusat injustament de "trotskista".

Alguns mesos després del III Congrés del Partit Comunista d'Espanya, cauria la Dictadura de Primo de Rivera (gener de 1930), i seria substituïda pel govern militar -

del general Berenguer, que permetria una liberalització política més gran. Amb el retorn dels exiliats polítics i l'obertura de presons -decretades gràcies a una amnistia concedida per Berenguer- un nou factor s'afegiria al panorama del comunisme hispànic, el trotskisme, factor sorgit de les dissidències internacionals dins el Partit Comunista de la Unió Soviètica i dins la pròpia Internacional Comunista, i que ens obliga a plantejar l'origen i el desenvolupament del nou corrent comunista tal com va anar evolucionant, en primer lloc a la URSS, i paral·lelament a la resta d'Europa.

NOTES

- (1) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 54.
- (2) Gorkin relata les seves experiències a París, en les seves memòries novel·lades -que tenen més de novel·la policíaca- que de memòries- El revolucionario profesional, p. 75-321. Per la seva fugida d'Espanya es poden consultar les p. 61-71.
- (3) "Lucha Obrera" (Barcelona), nº 19, 25 de desembre de 1923.
- (4) Segons la relació de la nota de la Presidència del Directori, publicada a "Lucha Obrera", Ibid.
- (5) Ibid. Ibid.
- (6) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 54
- (7) ANDRADE : Historia del Partido Comunista Español, p. 16
- (8) A la presó de Larrinaga (Bilbao), almenys des del mes de febrer, quan comença a firmar, datades, les seves col·laboracions a "La Batalla", nº 46, 21 de març de 1924.
- (9) Ibid., nº 47, 28 de març de 1924.
- (10) Empresonat a la presó Modelo de Madrid. "La Batalla", nº 48, 4 d'abril de 1924.
- (11) A la presó cel·lular de Barcelona. "La Batalla", nº 51, 25 d'abril de 1924.

- (12) A Madrid. Ibid. Ibid.
- (13) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 12; BULLEJOS : La Comintern en España, p. 55.
- (14) Historia del Partido Comunista de España, p. 45
- (15) ANDRADE : Historia del Partido Comunista Español, p. 17.
- (16) "La Correspondance Internationale" (Berlin), nº 58, 20 de juliol de 1923.
- (17) "La Correspondance Internationale", nº 44, 1 de juny de - 1923.
- (18) "Lucha Obrera", nº 1, 4 de desembre de 1923.
- (19) Segons MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 11
- (20) El darrer número surt el dia 1 de gener de 1924. La suspensió del periòdic fou per una decisió exclusiva dels seus redactors, a causa del predomini dels anarquistes en la direcció de la CNT, evidenciada en el Fle de Granollers de finals de l'any 1923 ("Lucha Obrera", nº 25, 1 de gener de 1924).
- (21) MAURIN : La crisis de renovación de nuestro movimiento obrero, "Lucha Obrera", nº 5, 8 de desembre de 1923.
- (22) MAURIN : El sindicalismo y la política, "La Batalla", nº 46, 21 de març de 1924.
- (23) BONAMUSA : El Bloc Obrer i Camperol, p. 19.
- (24) El primer article d'aquesta sèrie porta el significatiu tí-

- tol de Hacia la constitución del Partido, "La Batalla", nº 53, 9 de maig de 1924.
- (25) "La Batalla", nº 52, 1 de maig de 1924.
- (26) Veure la col·lecció de "La Batalla" d'aquests mesos.
- (27) "La Batalla", nº 57, 6 de juny de 1924.
- (28) "La Batalla", nº 64, 25 de juliol de 1924 publicava una sèrie de caricatures, del dibuixant "Shum", dels membres de la delegació, entre les que hi havia la de Nin.
- (29) Sortiria publicat a la primera pàgina de "La Batalla", nº 66, 8 d'agost de 1924.
- (30) El dia 9 d'agost, segons "La Batalla", nº 67, 15 d'agost de 1924.
- (31) El dia 16 d'agost, segons informa MERINO GRACIA, des de la premsa : De vuelta de Moscú. Hablando con Desiderio Trilles, "La Batalla", nº 68, 22 d'agost de 1924.
- (32) Inicia la publicació dels acords del V Congrés de la IC en "La Batalla", nº 61, del 4 de juliol de 1924, i els del III Congrés de la ISR en "La Batalla", nº 68, 22 d'agost de 1924.
- (33) MAURIN : El Eloque Obrero y Campesino, p. 11-12.
- (34) ANDRADE : Historia del partido Comunista Español, p. 17-18.
- (35) Ibid., p. 18

- (36) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 58
- (37) Ibid., p. 58-59, i ANDRADE : Historia del Partido Comunista Español, p. 18
- (38) BONAMUSA : El Bloc Obrer i Camperol, p. 22
- (39) PEREZ SOLIS : Memorias de mi amigo Oscar Perea, p. 340
- (40) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 12
- (41) Ibid. Ibid.
- (42) El Partido Comunista de España al proletariado catalán, tiratge apart de "La Batalla", nº 82, 27 de novembre de 1924.
- (43) El darrer número de "La Batalla", en aquest període, és el 83, que correspon al 4 de desembre de 1924.
- (44) "Lucha Social" apareix a Barcelona el dia 1 de gener de 1925, i fins el 16 d'abril del mateix any arribarà a publicar 15 números.
- (45) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 12.
- (46) Per la repressió contra el Partit Comunista d'Espanya es pot consultar "La Correspondance Internationale" (Berlín), nº 5, 28 de gener de 1925, p. 44-45; nº 11, 14 de febrer de 1925, p. 91; nº 16, 4 de març de 1925, p. 136, que publica una crida del Buró Executiu de la ISR; i nº 21, 21 de març de 1925, p. 173.
- (47) Remetem al proper capítol, on intentem oferir una perspectiva general de les discrepàncies.

- (48) Sobre la situació del PCE a París veure BULLEJOS : La Comintern en España, p. 53-58 i el relat novelesc de GORKIN : El revolucionario profesional, p. 75-124.
- (49) BULLEJOS : Ibid., p. 57.
- (50) GORKIN : El revolucionario profesional, p. 127
- (51) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 59
- (52) Ibid., p. 61.
- (53) Ibid. Ibid.
- (54) GORKIN : El revolucionario profesional, p. 164.
- (55) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 61-62. Sobre la posició trotskista de Nin, ja en aquest moment (1925), a més de Bullejos en parla GORKIN : Ibid., p. 137-141 i 164-166. En el mes d'abril de 1925, Nin escriuria, però, una declaració, datada a Moscou, en la que es manifesta contra la política i la interpretació de Trotski sobre la revolució d'octubre i contra el grup francès oposicionista de Rosmer-Monatte, alhora que partidari de la orientació política -- del PCF i del Comitè Executiu de la IC. Andreu NIN : Chacun à sa place!, "La Correspondance Internationale", nº 48, 6 de maig de 1925, p. 383. Aquesta declaració es pot consultar també a BONAMUSA : El Bloc Obrer i Camperol, p. 353-354 i PAGES : Andreu Nin, p. 122, que publiquen la traducció castellana donada per "La Batalla", nº 58, 17 de setembre de 1931, en l'article El ataque de los trotskistas. Sobre aquesta declaració Gorkin cita una conversa que mantingué amb Nin a Moscou, en la que aquest li afirma que es va veure obligat a firmar-la per imposició de Zinoviev. GORKIN : Ibid., p. 166.

- (56) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 62.
- (57) Ibid., p. 63.
- (58) García Atadell havia d'ésser un incondicional de Ballejos, abans de retornar al Partit Socialista.
- (59) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 63.
- (60) Sobre la celebració d'aquesta Conferència hi ha una confusió de dates. Si bé en el seu primer llibre de memòries - Ballejos no en dona cap de concreta (veure BULLEJOS : Europa entre dos guerres, p. 100 i seg., citat per COMIN. COLOMER : Historia del Partido Comunista de España, I, p. 196), posteriorment afirmarà que la Conferència tingué lloc en - desembre de 1926, data, però, excessivament avançada, ja - que en aquest moment, com veurem, Ballejos i el seu grup controlaven totalment la direcció del Partit. Per altra - banda, Ballejos sitúa en gener de 1927 -poc temps després d'acabada la Conferència- el viatge d'organització que féu Nin a París, quan aquest viatge Nin l'afectuà en gener de 1926. Veure BULLEJOS : La Comintern en España, p. 75-77; i pel viatge de Nin a París "La Antorcha" (Madrid), nº 217, 29 de gener de 1926. Aquesta darrera data, sobretot, ens fa suposar que la conferència de Burdeos es va celebrar durant 1925, possiblement en desembre.
- (61) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 76.
- (62) Ibid., p. 76-77.
- (63) "La Antorcha" (Madrid), nº 217, 29 de gener de 1926 i nº 220, 19 de febrer de 1926. Hem de rectificar un error que cometem en una altra banda en afirmar que el viatge de Nin a París es produeix a la primavera de 1925 (PAGES : Andreu Nin, p. 117).

- (64) Historia del Partido Comunista de España, p. 46
- (65) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p.13
- (66) ANDRADE : Historia del Partido Comunista Español, p. 19
- (67) En cartes firmades juntament amb els sindicalistes Manuel Vall i Francesc Vall, datades el 21 de desembre de 1924 i el 8 de gener de 1925 a la presó de Barcelona, i publicades a "La Vanguardia" (Barcelona), dels dies 24 de desembre de 1924 i 13 de gener de 1925, respectivament. Citat a "La Batalla", nº 68, 26 de novembre de 1931.
- (68) Andrade ens ha escrit una carta, sintetitzant la situació en que es trobava el Partit, en els següents termes :
- "Desde que se implantó el CE en París, (...), yo había estado en constante discrepancia con él, porque ordenaba actuaciones que eran completamente insensatas, dada la situación real del Partido. Indicaban también que había que dar un carácter más revolucionario a La Antorcha, cuando todas las semanas para que saliera el número yo tenía que hacer ocho páginas porque inexorablemente la censura ponía el estigma rojo por lo menos sobre tres. Y estaba absolutamente prohibido, bajo amenaza de suspensión, publicar espacios blancos. El partido estaba esquelético; activos había sólo unos diez, adheridos pero inactivos, porque habían estado varias veces en la cárcel, bastantes más, que cotizaban y que prestaban "servicios no comprometedores", lo que para mí, dadas las circunstancias, era muy importante, porque me permitía disponer de direcciones y de apoyos para la actuación ilegal. Y había también que algunos de ellos eran dirigentes sindicales, que hacían todo cuanto podían para favorecer la política del partido". En carta a Pelai Pagès, París, 26 de desembre de 1974.
- (69) "La Antorcha" (Madrid), nº 219, 12 de febrer de 1926.
- (70) Ibid. Ibid.

(71) Resolución del Comité Ejecutivo del Partido Comunista de España (SEIC), "La Antorcha", nº 225, 26 de marzo de 1926.

Entre otras cosas decía :

"Con fecha 22 de enero el CE tomó el acuerdo de dirigirse a los afiliados que componían la mayoría del antiguo Comité Central, con documento que tenía que ser firmado por ellos, y que decía así :

"Los abajo firmantes, miembros del anterior Comité Central del Partido, declaran que :

Reservándose el derecho de justificar su política ante el primer Congreso del Partido, acatan los acuerdos adoptados por el último ejecutivo ampliado de la Internacional Comunista.

Que aceptan la actual dirección del Partido y están dispuestos a dar cumplimiento a la misión que se les encomiende, sea cual fuere su naturaleza.

Que condenan categóricamente todo propósito de eludir el cumplimiento de los deberes comunistas en todo militante del Partido, con pretexto de su disconformidad con la meta política del Partido".

Los miembros componentes de la mayoría del antiguo Comité Central se negaron a firmar la anterior declaración.

Desde mucho tiempo antes de la resolución adoptada contra la mayoría del antiguo CC, este Comité Ejecutivo reclamó el respeto a las decisiones de los Plenos y de la Internacional Comunista.

En el mes de junio del año anterior, el Comité Ejecutivo reclamó de la antigua mayoría del Comité Central su acatamiento a la disciplina del Partido.

El Comité Ejecutivo de la Internacional adoptó, en su Comité Ampliado celebrado en el mes de marzo del año anterior, el acuerdo de dar por terminada la crisis en el Partido Comunista español, y por unanimidad acordaba condenar la política del antiguo Comité Central.

Este Comité Ejecutivo ha sido siempre enemigo de estados de excepción y de decapitación de militantes en el Partido, como lo prueba el hecho de que la dirección del Partido ha sabido utilizar y ha utilizado a todos aquellos compañeros, aún a los

pertenecientes al CC antiguo, a la minoría, que se ofreció para cumplir órdenes y misiones que le encomendase la dirección del Partido. Nosotros entendemos que todos los afiliados, aun a pesar de errores y debilidades pasadas, pueden ser utilizados en beneficio del Partido, siempre que estén dispuestos a cumplir honradamente con sus deberes comunistas; pero está dispuesto a llevar a cabo, a ejecutar, los acuerdos adoptados y sostener la autoridad del Partido. Consecuentes con ese nuestro criterio, hemos realizado el último esfuerzo para utilizar a todos los militantes del Partido y a los de la mayoría del antiguo CC. Por delegación directa hemos tratado de llevar al ánimo de los elementos de la antigua dirección (a la mayoría resistente, se entiende) la necesidad de acatar las disposiciones de nuestra organización y de cesar en la labor de zampa, en las maniobras políticas y en las campañas de desprestigio de la dirección del Partido, que ha obrado cumpliendo las decisiones internacionales. Ahora bien, de hecho, la mayoría del antiguo CC no trabaja por el Partido, como no ha trabajado nunca, y menos que eso aún: se ha negado otra vez a firmar la declaración que les ha presentado el Ejecutivo con vistas a la normalización del trabajo en el Partido, y no ha cesado en su labor fraccional criminal de sabotaje del Partido y de los acuerdos del Comité Ejecutivo".

(72) Carta de Juan Andrade a Pelai Pagès. París, 26 de diciembre de 1974.

(73) Ibid. Ibid.

(74) La Dirección de "La Antorcha", "La Antorcha", nº 226, 2 d'abril de 1926. La Resolució deia:

"El Partido, por su Comité, cumpliendo con decisiones que ya han visto la luz pública en LA ANTORCHA y que se refieren a lo que deban ser nuestras prácticas, comunistas y no individualistas, se ve en la necesidad de adoptar medidas que pongan a cubierto la capacidad comunista y la solidaridad y disciplina de clase y Partido.

El director de LA ANTORCHA, compañero Juan Andrade, por su labor en contra de acuerdos tomados

y de resoluciones públicas, deja de desempeñar el cargo de director de nuestro periódico.

El Partido, por sus órganos responsables, queda también plenamente informado de este asunto.

Desde el actual número de LA ANTORCHA queda nombrado director, por el Partido, el camarada Oscar Pérez Solís.

El Partido así velará por su integridad y procurará en nuestra medida colocar en los puestos de significación y de responsabilidad a los camaradas que para actuar no se creen por encima de la organización.

El Partido sabrá despreciar a todos los enemigos que tratan de sacar astillas o argumentos en contra del comunismo militante, a los que por nuestras labores en beneficio de nuestra organización vaticinan todas las mañanas la desaparición del comunismo. En el trabajo oscuro y diario, en la labor callada de construcción y organización - esos vaticinios irán por tierra".

- (75) "La Antorcha", nº 237, 18 de juny de 1926.
- (76) Ibid., nº 254, 22 d'octubre de 1926.
- (77) Ibid., nº 256, 5 de novembre de 1926.
- (78) Ibid., nº 223, 12 de març de 1926.
- (79) Gabriel León TRILLA : Democracia burguesa y disciplina proletaria, "La Antorcha", nº 228, 16 d'abril de 1926.
- (80) Ibid. Ibid.
- (81) Ibid. Ibid.
- (82) Al final de l'article de Juan ANDRADE : Centralismo democrático y dictadura de fracción, "La Antorcha", nº 229, 23 d'abril de 1926.

- (83) Ibid. Ibid.
- (84) Gabriel León TRILLA : Contra la democracia pequeñoburguesa, "La Antorcha", nº 231, 7 de maig de 1926.
- (85) "La Antorcha", nº 230, 1 de maig de 1926.
- (86) Gabriel León TRILLA : El reclutamiento y las expulsiones, "La Antorcha", nº 239, 2 de juliol de 1926.
- (87) Ibid. Ibid.
- (88) En l'article Las fracciones y el Partido, "La Antorcha", nº 249, 10 de setembre de 1926.
- (89) Ibid. Ibid.
- (90) Ibid. Ibid.
- (91) Ibid. Ibid.
- (92) Ibid. Ibid.
- (93) Reacción saludable, "La Antorcha", nº 254, 22 d'octubre de 1926. En aquest article s'evidencien els primers símptomes de la crisi entre la Federació Comunista Catalano-Balear i el Comitè Executiu del PCE.
- (94) Vicente ARROYO : Contra las fracciones. Sin propósito de enmienda, "La Antorcha", nº 255, 29 d'octubre de 1926.
- (95) Hay que hablar claro, "La Antorcha", nº 258, 19 de novembre de 1926.
- (96) La lucha de "tendencias" en el Partido Comunista de España, "La Antorcha", nº 262, 17 de desembre de 1926.

- (97) Sèrie de cinc articles que es comença a publicar a "La Antorcha", nº 217, 29 de gener de 1926, i s'acaba en el nº 227, 9 d'abril de 1926.
- (98) J.(osé) B.(ULLEJOS) S. : Ausencia de educación marxista, "La Antorcha", nº 251, 30 de setembre de 1926.
- (99) Joaquim MAURIN : "Monstruosidades" teóricas, "La Antorcha", nº 254, 22 d'octubre de 1926.
- (100) "UN TEORICO INEDITO Y CON LA BOCA CERRADA" : Réplica a Maurin. La nueva escuela histórica, I i II, "La Antorcha", nº 255, 29 d'octubre de 1926, i nº 260, 3 de desembre de 1926, respectivament.
- (101) Ibid. Ibid.
- (102) Luis GARCIA PALACIOS : Los dirigentes del Partido Comunista, al desnudo, p.28, que contraposa a les estimacions de Bullejos, xifrades en 2.565 afiliats.
- (103) GARCIA PALACIOS : Ibid., p. 18, i BULLEJOS : La Comintern en España, p. 79-84.
- (104) GARCIA PALACIOS: Ibid., p. 18-19. Hem transcrit en APENDIX 3 la interpretació i experiències de García Palacios sobre aquest viatge.
- (105) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 79-84
- (106) GARCIA PALACIOS : Los dirigentes del Partido Comunista, al desnudo, p. 18-32 i APENDIX 3.
- (107) Ibid., p. 20. Subratllat en l'original.

(108) Ibid., p. 21

(109) Ibid. Ibid.

(110) Ibid., p. 22; i també en un article de Joaquim MAURIN :
A propósito de mi expulsión del Partido Comunista, (ex) "La Batalla", nº 53, 13 d'agost de 1931, on transcriu un paràgraf de la resolució :

"La limitación de la democracia interna y el modo mecánico de concebir las tareas del Centro director, unidos a la falta de actividad política, han contribuido a agravar la situación interna del Partido. El proceso de fusión de los distintos grupos ha sido retardado, los conflictos entre ellos se han agudizado,, provocándose una serie de casos de indisciplina y de expulsiones. Entre todos estos síntomas, la Internacional considera especialmente grave la ruptura que amenaza consumarse entre el centro y el grupo de militantes de Barcelona procedentes del anarcosindicalismo y que representan en el Partido Comunista a una de las corrientes más importantes del movimiento obrero español. El simple hecho de que la dirección del Partido estime que el problema como el de la ruptura con este grupo y con otros camaradas y grupos ligados a importantes sectores del proletariado español puede plantearse y resolverse sobre el terreno formal de la disciplina, demuestra que no posee una visión exacta de la gravedad de los problemas políticos que deben resolverse todavía para llegar a superar el período de formación del P.C.E. "

(111) "La Antorcha", nº 285, 27 de maig de 1927.

(112) "La Antorcha", nº 291, 8 de juliol de 1927.

(113) Ibid. Ibid.

(114) Ibid., nº 272, 25 de febrer de 1927.

(115) Ibid., nº 285, 27 de maig de 1927. Volem destacar ací la importància del progressiu control del periòdic per part

dels bullejistes. A principis de 1926, com s'ha vist, el director era Juan Andrade i l'administrador Antonio Malillos, i la seva redacció, encara en abril, quan Andrade és destituït del seu càrrec, estava formada per Joaquim Maurin, G. León Trilla, José Bullejes, Hilari Arlandis, Victor Colomé, Martín Zalacaín, Vicente Arroyo, Pere Bonet, Daniel Martín, Francisco Méndez, Luis - Garcia Palacios, Andreu Nin, José Calleja, Bolaño, Casanellas, José Grau i Titella ("La Antorcha", nº 226, 2 d'abril de 1926). En febrer de 1927 els redactors eren només Vicente Arroyo -que actuava de director efectiu, si bé oficialment ho era Pérez Solís-, Daniel Martín, Gabriel León Trilla, José Calleja i "Angel Rojo", malgrat que figuraven com a col.laboradors, molts de l'altre consell de redacció ("La Antorcha", nº 272, 25 de febrer de 1927); redacció que es mantindria almenys fins a octubre de 1927, amb l'únic canvi de "La Pasionaria" per "Angel Rojo" ("La Antorcha", nº 306, 21 d'octubre de 1927).

- (116) Gabriel León TRILLA : Problemas del día. La lucha ideológica contra la oposición, III, "La Antorcha", nº 273, 4 de març de 1927. La col.lecció de "La Antorcha" que hem consultat no conté els números on es publicaren els dos primers articles de Trilla. Els dos darrers foren publicats en els nº 274, 11 de març de 1927 i nº 276, 25 de març de 1927.
- (117) La Internacional Comunista condena categóricamente los manejos nacionales, "La Antorcha", nº 285, 27 de maig de 1927.
- (118) GARCIA PALACIOS : Los dirigentes del Partido Comunista, al desnudo, p. 27 i 30.
- (119) Francisco GARCIA LAVID : Necesario y urgente, "La Antorcha", nº 282, 6 de maig de 1927.

- (120) Llamamiento al trabajo activo. Resolución del Comité Central, "La Antorcha", nº 291, 8 de juliol de 1927.
- (121) "La Antorcha", nº 298, 26 d'agost de 1927 i nº 301, 16 de setembre de 1927, respectivament.
- (122) B. PASCAL : Problemas del Partido. La Agrupación de Madrid, "La Antorcha", nº 286, 3 de juny de 1927.
- (123) Oscar PEREZ SOLIS : Contra un abuso, "La Antorcha", nº 279, 15 d'abril de 1927.
- (124) Sobre aquest Ple del Comitè Central que Bullejos anomena "Conferència de Durango" i situa en el mes d'agost (BULLEJOS : La Comintern en España, p. 84-85), hem trobat una informació coetània que contradia alguns aspectes de les memòries de Bullejos, entre altres el de la data de celebració. Es tracta de l'article que escriví Trilla sota el pseudònim de P. NOEL : Le Plénum du Comité Central du P.C. d'Espagne, "La Correspondance Internationale" (Berlin), nº 70, 29 de juny de 1927, p. 948-949.
- (125) MAUREN : El Bloque obrero y campesino, p. 14-15
- (126) Les Federacions que hi assistiren i els respectius delegats eren : Ramiro Morán i Monroy, per Astúries; José Barrón, per Castella; Llopis, per Catalunya; Serrano, per Llevent; Manuel Roldán, per Andalusia; Arrarás, Méndez i Jesús Hernández, per Biscaia; i José Silva, per Galícia. De l'Executiu hi assistiren Bullejos, Trilla i Daniel Martín, i en representació de les Joventuts Comunistes, el seu Secretari General, Agapito García Atadell (BULLEJOS : La Comintern en España, p. 85).
- (127) Ibid. Ibid.

- (128) P. NOEL (TRILLA) : Le Plénum du Comité Central..., "La Correspondance Internationale", n° 70, 29 de juny de - 1927, p. 948-949.
- (129) Ibid. Ibid.
- (130) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 86-87
- (131) Ibid. Ibid.
- (132) A finals de 1927, concretament el dia 5 de novembre, apareixia a Barcelona, com a setmanari, el periòdic del Partit "Heraldo Obrero", que es presentava com a "Organo de las minorías y sindicatos unitarios". El periòdic tindria una vida molt curta, doncs desapareixeria en el n° 6, de 22 de desembre de 1927. Adame, però, hi participà activament. El periòdic havia definit el seu programa en els següents punts : "1º. Reconstrucción y entrada de la Confederación Nacional del Trabajo en la legalidad; 2º. Unidad Sindical; 3º. En evitación de razonamientos, y como garantía de que presentamos lealmente este programa, abstención de pertenecer por ahora a alguna de las internacionales - existentes, hasta la celebración de un Congreso de la CNT", "Heraldo Obrero" (Barcelona), n° 2, 12 de novembre de 1927.
- (133) MAURIN : A propósito de mi expulsión del Partido Comunista, "La Batalla", n° 53, 13 d'agost de 1931. Explica així l'afer :

*A Fines de 1927 fui puesto en libertad, - después de tres años de cárcel. La dirección - del PCE, previendo que yo podría influir en la marcha general del Partido, se apresuró a pedir a la IC mi expulsión, presentándome como confidente de la policía.

La abyección del grupo Bullejos-Trilla llegó hasta ese extremo. Acababa de pasar tres años

encadenado, y ahora se pretendía anularme políticamente, apelando a una infamia.

Pedí a la IC que esclareciera tan grave acusación. Acudí, a Moscú. Y la Comisión Internacional de Control dictaminó mi honorabilidad de militante y una severa censura contra la dirección del PCE que había inventado una especie tal. La resolución de la Comisión de Control publicada en la prensa de la IC fué mantenida oculta, sin embargo, en España, por la dirección del PCE.

Yo pedí la expulsión de los que habían lanzado una acusación tan infamante y que acababan de ser condenados. Pero no. La IC ni los excluyó ni los apartó de la dirección".

- (134) Per a un estudi exhaustiu d'aquestes relacions veure BONAMUSA : El Bloc Obrer i Camperol, p. 26-52.
- (135) PEREZ SOLIS : Memorias de mi amigo Oscar Perea, p. 340.
- (136) "La Antorcha", nº 311, 2 de desembre de 1927.
- (137) PEREZ SOLIS : Memorias de mi amigo..., p. 341.
- (138) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 90-91.
- (139) POULANTZAS : Fascismo y dictadura. La Tercera Internacional frente al fascismo, p. 181.
- (140) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 19.
- (141) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 92. Maurin afirma amb un excés de suspicàcia que "se dió la "Casualidad" de que los tres delegados que de un modo más firme habían de llevar la batalla contra la dirección, fueron detenidos en la frontera". MAURIN : Ibid., p. 17.
- (142) Ibid. Ibid. (BULLEJOS).

- (143) Ibid. Ibid.
- (144) Per les interpretacions de Maurin veure : Joaquim MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 17-19; MAURIN : A propósito de mi expulsión del Partido Comunista, "La Batalla", nº 53, 13 d'agost de 1931; també en parla a MAURIN : Revolución y contrarrevolución en España (Apéndice...), p. 278; i en el manifest signat pel Comitè Regional de La F.C. C-B. i el Comitè Local de l'agrupació Comunista del Radi de Madrid : Por la salvación del Partido Comunista. A todas las Federaciones Regionales del PCE a todos los comunistas de España, "La Batalla", nº 18, 19 de setembre de 1930.
- (145) MAURIN: A propósito de mi expulsión..., Ibid.
- (146) Ibid. Ibid. i MAURIN : El Bloque obrero y campesino, p. 18.
- (147) Ibid. Ibid.
- (148) BULLEJOS : La Comintern en España, p. 92. La Historia del Partido Comunista de España, p. 49, coincideix amb aquesta apreciació de Ballejos, afegint-hi, però, dos aspectes significatius : "reforzar la disciplina en sus filas, reestablecer el régimen de democracia interior".
- (149) MAURIN : El Bloque Obrero y Campesino, p. 19.
- (150) MAURIN : A propósito de mi expulsión del Partido Comunista, "La Batalla", nº 53, 13 d'agost de 1931.

SEGONA PART

EL TROTSKISME ESPANYOL : L'ESQUERRA COMUNISTA D'ESPANYA

C A P I T O L I V

LES DISSIDENCIES INTERNACIONALS : TROTSKI I STALIN. LA

PROJECCIO DE LA PROBLEMÀTICA SOVIÈTICA

EVOLUCIÓ DE LES DISSIDENCIES A LA URSS (1923-1928)

El trostkisme, com a tendència o corrent del comunisme militant, sorgeix abans de la mort de Lenin; potser, - fins i tot, abans del triomf de la revolució russa de 1917, quan Lenin fou acusat en els mesos d'abril i maig d'aquest any, d'haver incorporat les teories de la "revolució permanent" de Trotski a les seves Tesis d'abril, en favor d'una "República de soviets de diputats obrers, camperols i llauradors de tot el país, de dalt a baix", i d'haver abandonat el bolxevisme pel trostkisme (1). El passat menxevic de --

Trotski i les seves disputes amb Lenin fins al moment en què Trotski entra a formar part del Partit bolxevic, en agost de 1917, més les polèmiques sorgides arrel de la firma de la Pau de Brest-Litovsk i del funcionament dels sindicats soviètics, després de la Revolució, també serien antecedents directes i immediats de les dissidències posteriors, que menaren a l'ostracisme polític de Trotski. No en va les posicions antitrotskistes de l'etapa 1923-1928 s'alimentarien abastament de les divergències que ha vien existit entre Lenin i Trotski. (2)

Les primeres divergències entre Trotski i el govern de la URSS, o, més ben dit, l'aparell del Partit que dirigia la República dels Soviets, sorgeixen en octubre de 1923, amb l'esmentada crítica trotskista contra la progressiva burocratització del Partit, que provocà l'acusació de falta política greu, dictaminada -a finals d'octubre- pel Comitè Central en absència de Trotski, i motivà l'inici d'una àmplia discussió política sobre el nou destí de la democràcia dins el Partit. Les declaracions de Trotski provocaren també una campanya des de Pravda en la que Stalin acusava a aquest de fraccionalisme i d'intentar el trencament de la unitat del Partit; i la reacció de Zinoviev que demanà la seva expulsió immediata.

Trotski apareixia així com a cap dirigent d'una oposició que atacava directament el règim intern del Partit, personalitzat en els membres de la Vella Guàrdia bolxevic, a la que ell no pertanyia. Cal recordar que seguí a les seves acusacions el manifest signat per 46 membres del Partit, acusatori també contra la burocràcia. El XIII Congrés del PCUS, celebrat en gener, pocs dies abans de la mort de Lenin, i en el que Trotski no assistí per mo-

tius de salut, acordà, en una resolució final, qualificar a l'oposició de desviació petit-burguesa, aliena a la concepció bolxevic del Partit.

La pugna Stalin-Trotski, que en aquesta fase culmina amb l'expulsió del darrer del Comisariat de Guerra, a principis de 1925, pren molt aviat la forma de lluita personal, més que política, almenys al que es refereix als atacs antitrotskistes, si bé els arguments i la problemàtica de fons són, sense cap mena de dubte, polítics. El fet que dos homes tan significats com Kámenev i Zinoviev acordin una aliança amb Stalin per arraconar Trotski de la successió de Lenin, i, tantmateix, la pròpia intencionalitat d'aquesta aliança obvien el caràcter personal de la pugna.

Així, en una reunió del Comitè Executiu de la Internacional Comunista, en gener de 1924, que havia d'aclarir les circumstàncies del fracàs de la revolució alemanya -- d'octubre de l'any anterior, Zinoviev col·locaria en un mateix nivell de responsabilitat política la direcció del Partit Comunista Alemany -- Brandler i Thaeheimer -- com a Trotski. Arrel del fracàs alemany i de les disputes en el PCUS i en la KPD (PC alemany) fou quan Zinoviev començà a parlar de la bolxevització del Partit, que es decretaria en juny del mateix any, pel V Congrés de la Internacional. A l'ensem, Zinoviev aprofitaria el Congrés per a mobilitzar totes les seccions nacionals de la Komintern contra el "trotskisme". Ruth Fischer, el nou dirigent del Partit alemany, i els representants dels partits francès, anglès i nordamericà encapçalaren els atacs més expeditius contra Trotski.

El darrer episodi d'aquesta fase de la pugna estigué caracteritzat per l'anomenat "debat literari" que tingué

lloc a partir de la tardor de 1924, en el moment en què -
 Trotski publicava els seus articles i discursos de 1917. Amb motiu d'aquesta publicació, i per defensar-se dels -
 atacs que fins aleshores havia rebut dels triumfirs, Trotski escriuria un pròleg -"Les lliçons d'octubre"- en el que reivindicava la seva actuació durant 1917 i recordava el -
 paper d'esquirols que Zinoviev i Kámenev havien desenvolupat en vigílies dels esdeveniments d'octubre. La mobilització historiogràfica produïda com a reacció al pròleg de -
 Trotski, per a rebatre els seus arguments i desacreditar-lo, menaria, a la llarga, a una "rectificació" de la història, -
 segons la qual Trotski passava a ésser substituït per Stalin en el paper de director del centre militar revolucionari que havia protagonitzat l'aixecament d'octubre; i quant a mesura política immediata provocaria l'expulsió de -
 Trotski del càrrec de President del Consell Militar Revolucionari, en gener de 1925, després d'haver-lo ocupat durant set anys. Zinoviev i Kámenev havien arribat a demanar la seva expulsió del Politburó i del Comitè Central del Partit, mesures a les que Stalin s'oposà.

Fins a la meitat de 1926 Trotski romandria al marge de les dissidències soviètiques, sense expressar públicament -
 les seves opcions i opinions, i voluntàriament sotmès a les limitacions que li havia imposat el Comitè Central. Durant 1925, però, es produiria un canvi qualitatiu important en -
 l'evolució de les dissidències. Stalin es desprén de Zinoviev i Kámenev, quan aquests, per apartar-lo de la Secretaria General del Partit, li ofereixen al càrrec de Comissari de Guerra, vacant des de la sortida de Trotski, i dirigeix la seva aliança cap a la tendència més dretana del Partit, representada per Bujarin, Rikov i Tomski. Es el moment en -

què Stalin explicita la seva teoria sobre el socialisme - en un sol país, que contraposa a la teoria de la revolució permanent de Trotski, i en què es fixen les noves directrius de política econòmica adreçades a afavorir els camperols i el kulak. Trotski, que des de maig de 1925 ocupava els càrrecs de president del Comitè de sancions, cap de les explotacions electròniques i president de la Direcció científico-tècnica de la indústria, estava preconitzant la industrialització del país, però seria totalment desatès.

Per altra banda, la teoria del socialisme en un sol país havia de suposar l'abandonament total de les possibilitats revolucionàries que es desenvolupessin a nivell internacional. Si fins el IV Congrés de la Internacional Comunista encara s'havia afirmat que seria molt difícil - per la URSS subsistir com a únic país proletari, sense que es produís la revolució en algun altre país, en aquests moments Stalin inverteix l'equació i considera possible l'existència i subsistència de la URSS, com a únic país de govern obrer. A partir d'ara, els partits comunistes no hauran de procurar tant la preparació de la revolució en els seus països, sinó que s'hauran de mobilitzar, sobretot, per la "defensa de la URSS".

En el mes d'octubre de 1925 Zinoviev i Kámenev fan públiques les seves discrepàncies contra la nova política dretana, i es preparen per a presentar batalla en el XIV Congrés del Partit, que s'havia de celebrar en desembre. Però, a desgrat del recolzament de la Krupskaja -la vídua de Lenin- l'oposició fracassa estrepitosament. En els debats del Congrés, que versaren principalment sobre la teoria del socialisme en un sol país, Stalin s'imposa amb re-

lativa facilitat sobre els seus antics aliats. I aquests, tot i que cercaren l'aliança amb Trotski per enfrontar-se a Stalin, hagueren d'assumir la seva derrota sense que Trotski fes una sola manifestació en favor ni en contra de Stalin ni de l'oposició.

L'aliança entre Kámenev, Zinoviev i Trotski esdevindria, però, molt aviat. En març de 1926 —i després de què Bujarin hagués intentat convèncer Trotski per anar contra Zinoviev— diverses converses entre els tres donen com a resultat la creació de l'Oposició Unida o Conjunta. Des d'aquest moment fins a finals de 1927 l'Oposició combatrà per tots els medis les directrius dretanes de la direcció del PCUS, i es manifestarà contra la seva política econòmica i contra el practicisme que assolirà la teoria del socialisme en un sol país: sense oblidar, però, les crítiques constants contra la burocratització del Partit.

El desenvolupament de les lluites de l'Oposició no es produeix d'una manera homogènia. En primer lloc, cal tenir en compte el caràcter heterogeni dels seus components, el fet de què Zinoviev i Kámenev havien estat enemics declarats de Trotski, i les suspicàcies d'aquells contra la teoria de la revolució permanent. Trotski mateix hauria de declarar que renunciava a aquesta teoria, si significava una desviació a l'autèntic pensament de Lenin. Aquesta situació, més l'ofensiva sistemàtica i adreçada ja, d'una vegada per totes, a acabar amb l'oposició no permetran la consolidació ni la pressa de posicions monolítiques que potser hagueren estat necessàries per a fer triomfar el seu programa.

La primera manifestació pública de l'Oposició Conjunta es dona en el mes d'abril, en una sessió plenària del

Comitè Central del Partit. En el mes de juliol de 1926, - els tres dirigents de l'Oposició, juntament amb personalitats destacades del Partit com Krupskaja, Piatakov, Lazchevitsch i altres, llencen un manifest contra "la degeneració burocràtica de l'estat obrer", en el que exigeixen una ràpida industrialització del país, i l'adopció de mesures contra el camperol ric. En el Ple del Comitè Central d'octubre Trotski i Kámenev són exclosos del Comitè Executiu, mentre Zinoviev és substituït del càrrec de president de la Internacional per Bujarin. La reunió del Comitè Executiu Ampliat de la IC, celebrada un mes després, ratificaria les expulsions, si bé Trotski hi pogué encara defensar el seu programa.

Durant 1926 s'havia produït ja la verificació a nivell internacional de la teoria del socialisme en un sol país. La primera ocasió en què s'aplicà fou en relació a Anglaterra. Arrel d'una radicalització dels dirigents de les trade-unions angleses que culminà en un viatge d'aquests a Moscou, s'havia constituït en abril de 1925 un "Comitè anglo-rus d'unitat sindical". Un any més tard, amb l'agudització de la crisi econòmica a Anglaterra, tingué lloc un moviment vaguístic molt intens que abocaria en la vaga general del mes de maig de 1926, moment en què el Comitè anglo-rus abandonà els vaguistes, proclamà que el seu objectiu era el de "defensa de la URSS", i, consegüentment, la vaga, sense cap tipus de direcció, fracasà estrepitosament.

Les conseqüències de la mateixa teoria stalinista no tardarien en comprovar-se, d'una manera molt més greu, en un altre país, Xina, quan en 1926, Stalin i Bujarin, a través del delegat de la Internacional, Borodin -el mateix

que havia promogut el naixement del primer Partit Comunista a Espanya-, obliguen al Partit Comunista xinès a unir-se amb el Partit Nacionalista de Chang Kai-chek (el Kuo-mintang), hipotecant, d'aquesta manera, no solament la seva independència orgànica, sinó sobretot la seva independència programàtica de classe. En el mes d'abril de 1927, Chan Kai-chek masacraria els comunistes de Shanghai, evidenciant els pressupòsits reals del pacte.

Tant la qüestió del Comitè anglo-rus com el fracàs del pacte xinès havien estat molt combatuts per l'Oposició, i sobretot per Trotski. En el primer dels casos havia demanat el seu trencament immediat, quan s'evidencià la posició del Comitè durant la vaga; i en el cas xinès havia exigit -quan el moviment revolucionari estava en la seva fase ascendent- la creació de soviets. Ambdues qüestions es mantindrien també posteriorment en el programa trotskista, com a experiències històriques frustrades per la política de Stalin. I la qüestió xinesa ocupà bona part de les discussions durant la primera meitat de 1927, fins i tot al si de l'Oposició, en manifestar-se Kámenev i Zinoviev contraris a la posició de Trotski i defensant que el caràcter de la revolució a Xina era burgès i antiimperialista.

Aquests fracassos internacionals i les intenses crítiques de l'Oposició motivaren l'acceleració del procés liquidacionista contra aquesta, que Stalin inicià en juny de 1927, en enviar a l'estranger i a províncies als líders oposicionistes més destacats -entre altres, al propi Kámenev-. A finals de la tardor de 1927 s'havia de celebrar el XV Congrés del Partit -que posteriorment es retardà fins el mes de desembre- i l'Oposició es preparà per a presen-

tar-hi la batalla definitiva, a través d'una declaració política exhaustiva i sistematitzada on contenia totes les crítiques contra Stalin i el programa que sostenia la pròpia Oposició. Durant tot l'estiu, els membres oposicionistes es dedicaren a la confecció i discussió d'aquesta Plataforma, però no sols no aconseguiren que l'Executiu l'incloués entre els materials de discussió del Congrés, sinó que prohibiren la seva difusió, i a mitjats de setembre la policia assaltava el local on es publicava la Plataforma, —mentres tres dirigents de l'Oposició, que s'havien manifestat responsables de la seva publicació, eren expulsats del Partit. En el mateix mes Trotski ho era de la Internacional.

Durant novembre i desembre s'havia de consumir el definitiu esllavissament i fracàs de l'Oposició. El dia 7 de novembre es celebrava a tot el país el X aniversari de la revolució d'octubre, i l'Oposició decidí participar-hi de forma independent, organitzant les seves pròpies manifestacions i defensant el seu propi programa. Tant a Lenin—grad com a Moscou, les manifestacions oposicionistes foren atacades per grups de la policia i d'activistes preparats al respecte. Una setmana després el Comitè Central decidia l'expulsió de Trotski i Zinoviev del Partit, i en obrir-se el XV Congrés del PCUS, el dia 2 de desembre, setenta cinc caps de l'Oposició havien d'ésser així mateix expulsats del Partit.

El XV Congrés del PCUS suposaria, efectivament, la llosa que clouria les activitats legals de l'Oposició a Rússia. Durant les sessions Zinoviev i Kámenev capitularien davant el Partit, renunciant a seguir en l'Oposició i manifestant que es posaven incondicionalment sota la disciplina dels —

acords que prengué el Congrés. Amb aquest acte l'Oposició Conjunta quedà trencada, i mentres dos mil cinc cents membres oposicionistes -els zinovievistes- firmaven declaracions retractatòries, uns mil cinc cents eren expulsats -- del PCUS.

En el mes de gener Trotski seria deportat a Alma Ata (Turquestan), i molts dels seus partidaris russos foren -- també deportats o empresonats. Durant tot l'any 1928 l'Oposició --ara ja un fenomen gairebé exclusivament trotskista-- encara pogué portar una certa activitat, centralitzada des d'Alma Ata pel propi Trotski; activitat, però, -- que quan s'iniciaren les dissensions entre Bujarin i Stalin, provocà dins els partidaris trotskistes diverses posicions: una, partidària al viratge esquerranista de Stalin, en quant aquest adoptava el programa de la política econòmica dels trotskistes; i una altra, intransigent, -- que descartava tota possible aliança o entesa amb Stalin. Per tal d'aconseguir l'adhesió del primer corrent --del que formaven part homes com Radek i Preobrachenski--, a partir d'octubre Stalin empen una dura repressió contra els -- trotskistes irreconciliables i aïlla totalment a Trotski, bloquejant-li la correspondència. Aïllament que abocarà -- amb la seva expulsió del territori rus en gener de 1929 -- un any després del seu destarrament a Alma Ata--, acusat -- d'activitats contrarrevolucionàries contra el govern i la República dels Soviets.

LA PROJECCIÓ DE LA PROBLEMATICA SOVIETICA A EUROPA, ASIA I AMERICA

L'expulsió de Trotski de la URSS planteja a un altre nivell la problemàtica de la lluita que fins ara havia --

portat a terme l'Oposició, com a fenomen gairebé exclusivament rus. Efectivament, la plataforma programàtica de l'Oposició s'havia ocupat només de la URSS, dels problemes estructurals del Partit Comunista de la Unió Soviètica i dels plantejaments creats arrel de la construcció econòmica del socialisme rus; sense oblidar, evidentment, les derivacions polítiques internacionals de l'actuació de la Komintern, com en el cas d'Anglaterra i Xina. Però la seva estratègia, i tàctica polítiques fins a finals de 1928 havien tingut uns límits geogràfics molt concrets. Amb l'expulsió de Trotski i la decapitació de l'Oposició a la URSS, canvia la problemàtica.

Des de l'inici de les dissidències russes s'havien constituït a diversos països petits nuclis, molt reduïts, de partidaris de Trotski, que foren expulsats del Partit arrel de la bolxevització, i, successivament, durant les dissidències, s'anirien formant més nuclis d'aquest tipus. Des de principis de 1929 i durant tot l'any 1930, s'anirien manifestant i constituint més grups oposicionistes o de significat caràcter trotskista. A França era on es presentava més diversificada la panoràmica de l'Oposició. Boris Souvarine, ex-secretari general del PCF, editava un Bulletin Communiste, que fins a 1929 havia anat defensant les posicions de l'Oposició russa, però que en 1929 trencaria amb Trotski; un corrent zinovievista, representat per Treint, Suzanne Girault i Barré editava l'Unité Léniniste; Maurice Paz, que es manifestà partidari de Trotski, però més tard s'orientà cap a la socialdemocràcia i el sindicalisme pur, publicava el periòdic Contre le courant. Pierra Monatte i Marcel Martinet publicaven La Révolution prolétarienne, exponent de la tendència sindicalista revolucionària; final-

ment, hi havien els nuclis agrupats entorn el periòdic - La lutte des classes, que des dels mesos de febrer-març de 1928 publicaven Pierre Naville, Marcel Fourier i Gérard Rosenthal; i el més nombrós representat pel setmanari La Vérité que publicaven, a partir del 15 d'agost de 1929, Alfred Rosmer, Molinier, Pierre Frank i el propi Naville, i que apareixeria com el primer òrgan trotskista. En abril de 1930, i a partir del nucli de La Vérité es constituirà la Lliga Comunista francesa (3).

A Bèlgica Van Overstreeten i Lesoil, dos dirigents del Partit Comunista belga, es mostraren partidaris de Trotski i aconseguiren endur-se una fracció força important del Partit (4). A Holanda fou Sneevliet que trobà l'adhesió d'un grup també nombrós de sindicalistes (5). A la resta d'Europa, a Grècia, Pouliopoulos, un dels fundadors del Partit Comunista grec, encapçalà una fracció que en 1931 hauria de posseir més afiliats que el PC oficial (6); a Itàlia, si bé el propi Gramsci s'havia manifestat contrari a Stalin (7), l'Oposició s'organitzà entorn de Pietro Tresso ("Blasco"), Ravazzoli i Leonetti, que havien estat membres del Comitè Central i del Buró Polític del Partit Comunista italià (8); i a Alemanya, per últim, existien el Leninbund i l'Oposició de Wedding, i en 1929 s'organitzà l'Oposició trotskista per la fusió de quatre grups oposicionistes (9). El Partit menys "atacat" pel trotskisme era, sens dubte, l'anglès.

Als Estats Units, l'Oposició, que ja des del primer moment de les dissidències havia aconseguit l'adhesió de l'escriptor Max Eastman, autor de l'obra Since Lenin Died, on es relaten les lluites per la successió de Lenin i on sortiria publicat per primera vegada el testament de Lenin (10), comptaria aviat amb dos membres importants del Comi-